

PRIRUČNIK O DJEČJIM PRAVIMA:
DJECA U POKRETU

Dječje pravo na djetinjstvo

Dečje pravo na detinjstvo

PRIRUČNIK O DEČJIM PRAVIMA:
DECA U POKRETU

Dječje pravo na djetinjstvo

PRIRUČNIK O DJEĆJIM PRAVIMA: DJECA U POKRETU

Dečije pravo na detinjstvo

PRIRUČNIK O DEČIJIM PRAVIMA: DECA U POKRETU

Centar za kulturu dijaloga - CKD
Zagreb, 2023.

Nakladnik: Centar za kulturu dijaloga - CKD

Za nakladnika: Nejra Kadić Meškić

Godina izdanja: Zagreb, 2023.

Autori/ce:

Nejra Kadić Meškić i tim Centra za kulturu dijaloga - CKD,
Jelena Kostić i tim JRS-a Srbija

Lektura: prof. dr. Remzija Hadžiefendić-Parić (hrvatski jezik), Bojana Stefanović (srpski jezik)

Recenzija: Sonja Krnjeta Ivanović

Grafičko oblikovanje i priprema za tisk: Lee Media obrt za usluge, Slavonska 52, Sisak

Tisk: Sitotisk Mirt, Zagreb

Za više informacija:

Centar za kulturu dijaloga – CKD

Adresa: Prilaz Safvet-bega Bašagića 1, 10000 Zagreb, Republika Hrvatska

Internetska stranica: www.ccd.hr

E-pošta: center@ccd.hr

Jesuit Refugee Service

Adresa: Makedonska 23, 11000 Beograd, Republika Srbija

Internetska stranica: www.jrs.rs/

E-pošta: office@jrs.rs

Izrazi koji se koriste u ovoj publikaciji, a koji imaju rodno značenje, bez obzira jesu li korišteni u muškom ili ženskom rodu, obuhvaćaju na jednak način muški i ženski rod.

Sadržaj

Riječ izdavača	5
O Centru za kulturu dijaloga	6
JRS-u	8
1. Uvod u sadržaj Priručnika	10
1.1. Opis sadržaja Priručnika	10
1.2. Važnost sadržaja za sudionike/e	10
1.3. Ciljevi	11
1.4. Rezultati	11
1.5. Rodno specifičan pristup	11
1.6. Zadaća	11
1.7. Plan i program izvođenja radionica	12
1.8. Dodatne aktivnosti	12
1.9. Rječnik pojmova	12
2. Migracije i integracija	14
3. Dijalog	20
4. Dječja prava / Dečija prava	22
4.1. Pravo na igru	24
4.2. Pravo ne biti diskriminiran / Pravo ne biti diskriminiran	31
4.3. Pravo na očuvanje identiteta	39
4.4. Pravo na obrazovanje	49
4.5. Pravo na međunarodnu zaštitu	54
4.6. Pravo na zaštitu od radne eksploracije	59

Riječ izdavača

Integracija djece u pokretu odnosno djece izbjeglica i migranata događa se tamo gdje djeca žive i odrastaju: u vrtićima, u školama, u domovima u kojima su smješteni maloljetnici/ce bez pratnje, u naseljima, u zgradama i ulicama koju dijele sa svojim novim susjedima, u parkovima i drugim javnim prostorima gdje provode svoje slobodno vrijeme. Integracija kao dvosmjeran proces sa sobom nosi brojne izazove a djeca često znaju biti zanemarena uslijed usmjerenosti njihovih staratelja na opstanak, snalaženje, navikavanje i borbu za bolje osnovne uvjete života. Dječja prava ostaju ostavljena po strani a djetinjstvo ispunjeno brzim sazrijevanjem sukladno zahtjevima okruženja u kojem nađu djeca. Puna integracija i uključivanje djece u pokretu u nove sredine u kojima žele izgraditi novi dom zahtjeva osiguravanje uvjeta i brigu o poštivanju dječjih prava. Ulogu u tome imaju svi, od prvog susjeda do ravnatelja škole, od skrbnika/ce u slučaju maloljetnika bez pratnje do vršnjaka u školi ili vrtiću. Stoga su suošćanje, solidarnost, razumijevanje i sposobnost zajednice u cjelini da odgovori za izazove presudni za zdravo, veselo i bezbrižno djetinjstvo. Recept za dosezanje vrednota međusobnom uvažavanja, poštivanja i razumijevanja je dijalog kao neizostavan alat u gradnji interkulturnog, prosperitetnog, uključivog, kulturno bogatog i sretnog društva kojem svi težimo.

Priručnik sadrži osobne priče iz života djece u pokretu i izazovima s kojima se djeca u pokretu susreću dolaskom u Hrvatsku i Srbiju bježeći od po život nesigurnog okruženja. Djeca u pokretu putuje sa svojim roditeljima/skrbnicima ili jednim roditeljem/skrbnikom, ali putuju i sami odnosno kao maloljetnici bez pratnje. Primjerima iz prakse smo željni približiti činjenicu da se dječja prava ne podrazumijevaju kod svakog djeteta a naročito ne kod djece izbjeglica iako bi se trebala podrazumijevati jer dijete je dijete. Priručnik ističe i ulogu koju udruge i zajednice imaju u integraciji te nužnost sinergijskog djelovanja i dijaloga između države, udruga i drugih dionika integracije u učinkovitoj provedbi integracijskih mjera i osiguravanju dostojanstvenog života izbjeglica.

Posebnost ovog Priručnika je i da objedinjuje praksu i rad na terenu s djecom u pokretu u Hrvatskoj i u Srbiji dajući pregled situacije i kretanja po pitanju ove tematike. Priručnik je pisan na dva jezika i dva izgovora i sam prožimajući ujedinjenost u različitosti.

U vjerovanju da će Priručnik biti koristan prosvjetnom osoblju kao i edukatorima/cama, aktivistima/cama i volonterima/kama u adekvatnijem odgovaranju za izazove ostvarivanja dječjih prava djece u pokretu, zahvaljujemo se na svakom Vašem koraku kojim djeca žive svoje pravo na djetinjstvo!

Vaši Centar za kulturu dijaloga - CKD i JRS Srbija

Ključne riječi:

dječja prava, integracija, migracije, izbjeglice, međunarodna zaštita, azil, dječja prava, maloljetnik/ca bez pratnje

CKD | Centar za
kulturu dijaloga

O Centru za kulturu dijaloga

Centar za kulturu dijalog - CKD nevladina je i neprofitna udruga koja jača i promiče međureligijski i međukulturalni dijalog u Hrvatskoj i šire.

„Bez dijaloga nema istinskog upoznavanja. Bez upoznavanja nema ni ljubavi ni međusobnog uvažavanja“ - riječi su osnivača Centra za kulturu dijaloga akademika Aziza Hasanovića. Ove riječi oslikavaju koncept i vrijednosti koje promiče Centar za kulturu dijaloga, a to su: dijalog, razumijevanje, zajednički život.

Vizija je Centra za kulturu dijaloga je otvoreno društvo dijaloga u kojem su pripadnici/e različitih vjera, kultura, nacija, različitog spola i svih drugih obilježja osobnog identiteta čovjeka integrirani u sve društvene procese.

Misija je Centra za kulturu dijaloga je razvoj i njegovanje kulture dijaloga u kulturnim, edukativnim, znanstvenim, istraživačkim, socijalnim i drugim procesima u ostvarivanju suživota s punim razumijevanjem, priznavanjem i međusobnim poštivanjem građana i građanki.

Svrha djelovanja Centra za kulturu dijaloga je doprinijeti poboljšanju kulturne i ekonomski kvalitete i standarda življenja građana i građanki kroz jačanje kulture dijaloga među nositeljima/cama različitih obilježja osobnog identiteta.

Centar za kulturu dijaloga je iznikao iz prepoznate potrebe da u vremenu u kojem svjedoči stalno rastućem radikalizmu gdje govor mržnje neprestano podgrijava ksenofobiju i rasizam, snažno i jedinstveno podrži ljudska prava i doprinese zaustavljanju vala ekstremizma i neprihvaćanja drugih i drugačijih. Centar za kulturu dijaloga utemeljen je 2015. godine u Zagrebu kao nevladina udruga kojoj je svrha doprinijeti poboljšanju kulturne i ekonomski kvalitete i standarda življenja građana i građanki kroz jačanje kulture dijaloga među pripadnicima različitih obilježja osobnog identiteta.

Centar provodi različite edukativne, humanitarne, intelektualne i druge integracijske programe,

s jedne strane, i jača dobrodošlicu - od strane lokalnog stanovništva - prema izbjeglicama i migrantima, s druge strane, gradeći uključivo društvo Hrvatske i Europe.

Centar za kulturu dijaloga članica je KAICIID-ove mreže za dijalog u društvenom uključivanju izbjeglica u Europi (originalni naziv: Network for Dialogue for the social inclusion of people seeking refuge in Europe).

Centar za kulturu dijaloga osnažuje i jača omladinske lidere/ice kroz različite liderске programe i programe aktivnog građanstva s ciljem uključivanja mladih u procese odlučivanja u lokalnim zajednicama.

Programi Centra za kulturu dijaloga koji uključuju rad s djecom, rad s mladima, rad s osobama u pokretu. Edukacije, društvena istraživanja, aktivizam i volontерstvo usmjereni su ka promicanju i jačanju kulture dijaloga, zaštiti ljudskih prava i sloboda, građenju mostova razumijevanja i suradnje između osoba različitih osoba i kultura, promicanju mira i nenasilja, jačanju i podizanju svijesti o važnosti preuzimanja aktivne uloge u društvu.

O JRS-u

Humanitarna organizacija *Jesuit Refugee Service Serbia* (JRS) je međunarodna katolička organizacija čija je misija da prati, služi i zagovara prava izbeglica i interno raseljenih lica. Organizacija je radila posle rata koji se dogodio na području zemalja bivše Jugoslavije sa raseljenim stanovništvom iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i sa Kosova, a od 2016. godine, kada je otvorena „balkanska ruta”, radi najviše sa izbeglicama i migrantima sa Bliskog istoka i Afrike. JRS je na početku radio direktno na terenu sa ljudima koji su svakog dana stizali u Srbiju i počeo je da kreira mapu potreba izbeglica i migranata u tom trenutku. Najveći izazov bio je u nedostatku smeštaja za decu izbeglice i migrante bez pravnje, pa je u maju 2017. godine otvorena Integraciona kuća „Pedro Arrupe” u Beogradu i na taj način su podignuti smeštajni kapaciteti Republike Srbije za smeštaj dece izbeglica i migranata bez pravnje, sa posebnim naglaskom na smeštaj vulnerabilnih kategorija dece izbeglica i migranata bez pravnje (deca niskog kalendarskog uzrasta, žrtve nasilja, žrtve trgovine ljudima, eksploracije...). To je prva ikada otvorena integraciona kuća u Srbiji. Jedan od glavnih ciljeva JRS-a je obrazovanje, pa je, pored sigurnog smeštaja, obrazovanje u fokusu Integracione kuće, što je rezultiralo da 90% korisnika Integracione kuće „Pedro Arrupe” u Beogradu bude upisano u formalni sistem obrazovanja, od kojih je veliki broj njih uspešan. Prvi srednjoškolac u Srbiji iz izbegličke populacije,

ali i dva od četiri studenta brukoša upravo su sa ovog smeštaja.

Od druge polovine 2021. godine počeo je program Tranzisionog smeštaja za mlade koji je logički nastavak projekta Integracione kuće „Pedro Arrupe” u Beogradu, koja od 2017. godine radi kao sklonište za maloletne izbeglice i migrante bez pravnje. U radu sa decom prepoznali smo potrebu za adekvatnim smeštajem i podrškom tražiocima azila u njihovom prelasku iz detinjstva u zrelo doba, najčešće po napuštanju ustanova socijalne zaštite.

JRS je biti prva organizacija koja je započela ovakav projekat. Projekat tranzisionog smeštaja za izbeglice imaće usluge uobičajene za ovu vrstu stanovanja, ali će takođe pokriti dodatne specifične potrebe mlađih izbeglica iz različitih kulturnih sredina. Osim stanovanja, korisnici će imati pristup uslugama, uključujući hranu, materijalnu podršku i obrazovanje, stručno osposobljavanje, usluge zapošljavanja, emocionalnu i psihosocijalnu podršku. Ovaj projekat će doprineti sprečavanju beskućništva i siromaštva među ranjivom grupom tražilaca azila i izbeglica u Srbiji, što je sve teže rešiti kako vreme prolazi.

Osim toga, projekat će se boriti protiv ksenofobije i diskriminacije i promovisati pitanje izbeglištva kao humanitarno pitanje, koje se mora isključiti iz dnevne politike.

HUMANITARNA ORGANIZACIJA JESUIT REFUGEE SERVICE

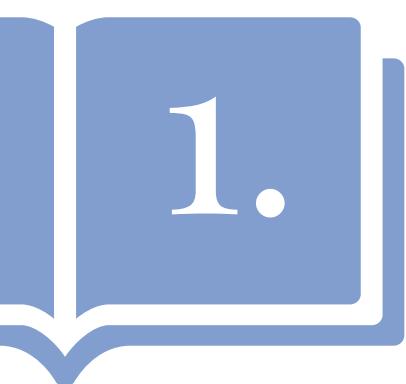
A: MAKEDONSKA 23, BEOGRAD

WEB: [HTTPS://JRS.RS/](https://jrs.rs/)

FB: JESUIT REFUGEE SERVICE SERBIA

INSTAGRAM: JRSSERBIA

Uvod u sadržaj Priručnika

1.1. Opis sadržaja Priručnika

Priručnik je zajednički napor dve partnerske organizacije (Centra za kulturu dijaloga i JRS Srbija), koje su članice KAICIID mreže za dijalog, na promovisanju dečijih prava. Priručnik o pravima deteta: Deca u pokretu pokriva šest jedinica. Svaka jedinica obuhvatiće jedno od prava deteta iz Deklaracije o pravima deteta UN. Jedinica uključuje teorijski pregled prava deteta, plus statističke podatke o trenutnom stanju u Hrvatskoj i Srbiji, blisko povezane sa pravima deteta koja se obrađuju, ali i edukativnu radionicu koja ima za cilj ostvarivanje definisanih prava deteta. Radionica je namenjena deci (lokalnoj, ali i deci izbjeglicama i migrantima). Neke od jedinica biće praćene pričom iz života deteta u pokretu (izbeglice i migranta), blisko povezanom sa pravom koje se u toj jedinici obrađuje (pozitivan ili negativan primer). Priče će biti primeri iz prakse u Srbiji ili Hrvatskoj. Priručnik će biti pola na hrvatskom, a pola na srpskom jeziku, jer je razumljiv za obe strane, što će dodatno promovisati dijalog i zajednički napor obe strane na promovisanju i ostvarivanju dečijih prava.

1.2. Važnost sadržaja Priručnika za sudsionike/se radionica

Često prosvjetni djelatnici/e koji u razredima imaju djecu u pokretu (izbjeglice i migrante) nisu dovoljno upoznati sa specifičnim pristupom koji iziskuje rad s djecom u pokretu te metodologijom

i radom koji bi mogao doprinijeti, olakšati i potaći uspješnu integraciju djece izbjeglica u nova okruženja i sredine, ali i ojačati društvo za dobrodošlicu među lokalnom djecom. Ovaj će Priručnik pomoći svima koji se žele upoznati s radom s djecom u pokretu, a naročito osobama koje su uključene u formalno obrazovanje djece s obzirom da je to okruženje u kojem djeca provode najviše vremena i koje treba biti motivirajuće za integraciju kao dvosmjerni proces.

Djeca u pokretu često ne dobivaju dovoljnu podršku u školskom sustavu zbog kulturoloških i jezičnih barijera koje postoje. Često osjećaju da 'lutaju' u sustavu, da su izgubljeni, da nisu prihvatići, zbog nepoznavanja jezika teško im je pratiti školsko gradivo, ne razumiju svoje kolege/ice i cijeli školski sustav te osjećaju nerazumijevanje od drugih. Kroz svoj specifičan pristup Priručnik povezuje djecu u pokretu i lokalnu djecu u dijalogu doprinoseći kreiranju atmosfere povjerenja koja je ključna u ostvarivanju međusobnog razumijevanja i prihvaćanja. Priručnik promiče uporabu alata koji koriste univerzalni jezik, a istovremeno potiču prepoznavanje i jačanje općih ljudskih vrijednosti ljubavi i bratstva.

Priručnik je od važnosti i za lokalnu djecu odnosno djecu u čije poznato okruženje dolaze nova djeca drugačija od njih po različitim osnovama - po kulturi, religiji, boje kože, jeziku, običajima, tradiciji i sl. Uporaba Priručnika lokalnoj će djeci ubrzati i olakšati upoznavanje i razumijevanje djece u pokretu, razbiti predrasude i stereotipe

koje imaju o njima, potaknuti lakše razumijevanje drugih i osigurati savladavanje kulturnih i jezičnih barijera. Priručnik uči djecu ljetopama različitosti aktivno ih uključujući u procese poštivanja i zaštite dječjih prava i prevencije diskriminacije prema drugima i drugačijima.

1.3. Ciljevi

Priručnik će poboljšati promociju dečjih prava kroz:

- Dijalog između nastavnika, dece u pokretu i školske zajednice,
- Jačanje kompetencija nastavnika i facilitatora (pružalaca usluga izbeglicama) u vezi sa pravima deteta,
- Suočavanje s predrasudama i ksenofobijskom prema izbeglicama i migrantima u društvima Hrvatske i Srbije,
- Interkulturni i međureligijski dijalog između dve organizacije,
- Interkulturni dijalog među školskom decom gde deca u pokretu idu u školu,
- Razmenu znanja i iskustva između obe NVO,
- Dijalog između dve verske organizacije iz Hrvatske i Srbije, čiji je cilj pomirenje, razbijanje predrasuda o zaraćenim stranama zemalja bivše Jugoslavije kroz zajedničko delovanje.
- Podizanje svesti i obrazovanje zajednica o pravima deteta i interkulturnoj razmeni distribucijom priručnika nastavnicima, nevladinim organizacijama i vladinim donosiocima odluka uključenim u proces integracije.

1.4. Rezultati

Priručnik će biti jedinstven i inovativan pristup za poređenje situacije i pronalaženje zajedničkih tačaka među decom izbeglicama u Hrvatskoj i Srbiji, te će ponuditi radionice o pravima deteta koje se lako mogu primeniti u školama kao deo formalnog i neformalnog obrazovanja. U izradi priručnika učestvovaće stručnjaci iz oblasti prava deteta, a Ministarstvo prosvete Republike Srbije, odnosno Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske biće konsultovano u delu koji se odnosi na distribuciju priručnika u formalnom obrazovnom sistemu.

Ova vrsta sadržaja biće korisnija za širi krug ljudi iz nevladinih organizacija i vladinog sektora u obe zemlje.

Priručnik će podstaknuti dijalog između lokalnog i izbegličkog stanovništva koje se razlikuje po nacionalnosti, veri, etničkoj pripadnosti itd., dok je i sam priručnik nastao kao rezultat dijaloga i saradnje među ljudima različitih nacionalnosti, vera, etničke pripadnosti itd.

1.5. Rodno specifičan pristup

Pristup specifičan za rodne uloge usmjeren je na to da pokaže kako djevojke i mladići, djevojčice i dječaci imaju jednakе pretpostavke i mogućnost za rast, razvoj i obrazovanje – neovisno o njihovom rodu i spolu. Tijekom radionica djevojčice i dječaci bit će podjednako animirani na aktivno sudjelovanje. Pri isticanju primjera iz prakse bit će posvećena pažnja onim primjerima koji predstavljaju zastupljenost obaju spolova. Provedba radionica podrazumijeva uporabu rodno osjetljivog jezika u usmenom izričaju, ali i u pismenom - u radnim materijalima radionice.

1.6. Zadaća

Radi poticanja aktivnijeg sudjelovanja i buđenja zainteresiranosti sudionika/ca radionica da i sami istražuju predmetnu tematiku, preporuča se kreiranje jednostavnijih i kompleksnijih domaćih zadataka čije rezultate voditelj/ica radionica treba naknadno evaluirati. Zadaće mogu biti raznovrsne poput:

- istraživanja i prezentiranja određenih kultura
  - istraživanja i prezentiranja određenih religija
  - povezivanja s pripadnicima drugih religija ili kultura u potrazi za odgovorima na određena pitanja
  - čitanje određenih knjiga ili gledanje tematskih videozapisa i filmova
  - pisanje eseja
  - istraživanje prava djece
  - učenje riječi i fraza drugih jezika (npr. upoznavanja i predstavljanja na različitim jezicima, i slično).
- Radionice su fleksibilne, odnosno rad s grupom kroz radionice podoban je modeliranju radi bolje prilagodbe radnoj grupi (s obzirom na broj djece, dobnu skupinu, homogenost grupe, i slično) te radi mogućnosti obrađivanja tema i zadržavanja na specifičnoj temi koja se cilja (npr. obrada teme nacionalnih manjina, djece u razvoju, i slično).

1.7. Plan i program

Metodologija po kojoj je kreiran Priručnik učenje je kroz vježbu tzv. learning-by-doing. U primjeni takvih vježbi važan dio imaju refleksija i evaluacija jer se kroz njih ostvaruje osvještavanje, informiranje i učenje - što potiče usvajanje i znanja i vještina u različitim područjima. Važno je ostaviti dovoljno vremena za evaluaciju svake vježbe kako bi se u miru, bez žurbe, mogli donijeti zaključci i smjernice pri savladavanju određenih izazova ili rješavanju određenih prepoznatih problema. Prilikom refleksije važno je osvrnuti na sva pitanja i nedoumice koje djeca budu imala.

Kako bi motivirala djecu za sudjelovanje, voditelj/ica radionica treba posjedovati određene vještine, preporučuje se primjena vježbi iz skupine tzv. 'razbijača leda', radi boljeg upoznavanja i podizanja energije. Također, u slučaju snažnijeg izljeva emocija kod nekog djeteta (poput plakanja), voditelj/ica treba poznavati vještine nošenja s time u korist emocionalne sigurnosti djeteta i grupe. I djetetu i grupi važno je pružiti odgovarajuću psihološku podršku.

Za poticanje uključenosti i zainteresiranosti djece u tematiku predlaže se angažiranje djece kroz domaće zadatke i kreativne dodatne aktivnosti.

1.8. Dodatne aktivnosti

Za neke od dodatnih aktivnosti predlažemo:

- posjetu živoj biblioteci na kojoj bi djeca u pokretu govorila o svom putu i svojoj zemlji,
- organiziranje gostovanje profesionalaca/ki koji su aktivno uključeni u rad sa djecom u pokretu,
- organiziranje likovnog konkursa na temu „Zemlja porekla našeg školskog druga“ ili neku drugu sličnu temu,
- organiziranje tematskih susreta između lokalne djece i djece u pokretu poput susreta sportskih, kulturnih i umjetničkih tematika,
- obilježavanje različitih kulturnih događaja i religijskih blagdana uz međusobno prezentiranje tradicije i običaja,
- organiziranje interkulturnih susreta poput kuhanja, pripremanja i prezentiranja tradicionalne hrane zemalja porijekla djece u

pokretu,

- organiziranje gostovanja uspješnih primjera integracije osoba u pokretu (izbjeglica i migranata) kako bi prezentirali svoja iskustva i izazove,
- uključivanje tematike migracija i integracije u školskim takmičenjima, priredbama i različitim izvedbama škola,
- organiziranje projekcija filmova na temu migracija, izbjeglištva, bogatstva različitosti i slično naročito nagrađivanih i međunarodno akreditiranih filmova,
- prikazivanje video zapisa socijalnih eksperimenata o tematikama diskriminacije i stereotipa, te i organiziranje istih s učenicima/ama,
- organiziranje Forum kazališta ili Kazališta potlačenih o tematiki diskriminacije i kršenja prava izbjeglica i migranta, itd.

1.9. Rječnik pojmova

Djeca u pokretu – djeca izbjeglice i migranti.

Predrasude – mišljenje ili stajalište pripadnika određene skupine o pripadnicima druge skupine; često se temelje na stereotipima (karakterizacije određenih ljudi, npr. svi Škoti su škrti).

Nesnošljivost - stav, osjećaj ili uvjerenje kojim pojedinac pokazuje prijezir prema drugim pojedincima ili grupama na osnovi osobina poput rase, boje kože, nacionalnog podrijetla, spola, vjere, spolne orientacije ili političkog uvjerenja.

Rasizam - svjesno ili nesvjesno uvjerenje o urođenoj nadmoći jedne rase nad drugom (npr. apartheid u Južnoj Africi); danas novi (ili kulturni) rasizam (npr. sukobi oko nošenja feredže u školama u Francuskoj).

Ksenofobija (strah od stranaca i stranih zemalja) - stavovi, predrasude i ponašanje kojim se osobe odbacuju, isključuju i okrivljaju na temelju percepcije da su stranci ili tuđinci u zajednici, društvu ili naciji.

Migracije i integracija

Integracija je višedimenzionalni proces prihvaćanja i uključivanja migranata i osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita¹ u društvu, što, u pravilu, uključuje barem sljedeće dimenzijske pravne političku, društveno-ekonomsku i kulturno-religijsku dimenziju integracije. Pravno-politička dimenzija integracije uključuje različita politička i statusna prava - poput boravka, spajanja obitelji, političkog sudjelovanja (formalnog i neformalnog) te stjecanja državljanstva kao i neformalnije mogućnosti političke participacije. Društveno-ekonomska dimenzija integracije usmjerena je na položaj osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita na tržištu rada, uključujući pravo na rad i pristup socijalnim i drugim pravima - poput zdravstvene zaštite, obrazovanja i stanovanja. Kulturno-religijska dimenzija odnosi se na kulturna i religijska prava uključivanja osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita, a posebno na percepciju njih i njihovo prakticiranja različitosti u kulturnome, etničkom i vjerskom pogledu u društvu države primateljice².

Međunarodni okvir za integraciju

Na međunarodnoj razini, prava izbjeglica u zemlji utočišta uređena su Konvencijom o statusu izbjeglica iz 1951. i pripadajućim Protokolom o statusu izbjeglica iz 1967. Korpus prava i obveza zajamčen priznatim izbjeglicama osobito je važan u kontekstu lokalne integracije kao jednom od sredstava za pronalaženje trajnih rješenja za izbjegličke probleme.

Pitanje pomoći pri integraciji (čl. 34. Konvencije iz 1951.) osobito je važno zbog posebnih okolnosti i ranjivosti izbjegličke populacije.

Za razliku od drugih migranata, izbjeglice se ne mogu vratiti u svoju državu podrijetla, pa u tom smislu države prihvata trebaju proaktivno djelovati u pravcu stvaranja mogućnosti za lokalnu integraciju izbjeglica u društveni život zajednice. Nadalje, izbjeglicama u državi prihvata najčešće nedostaje socijalna mreža, ne poznaju jezik i nemaju sredstava za stvarnu integraciju i započinjanje novog života. Stoga čl. 34. Konvencije iz 1951. treba tumačiti na način da posebna situacija u kojoj se nalaze izbjeglice državama prihvata nalaže dodjeljivanje prava i uporabu mjera u većem opsegu nego prema ostalim strancima.

Europski okvir za integraciju migranata i izbjeglica

Na razini EU, politika integracije migranata, uključujući i izbjeglice, temelji se na osnivačkim ugovorima, programima Europskog vijeća te strategiji Europa 2020. Iako su integracijske politike u nadležnosti

¹ Prema Zakonu o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (NN 70/15, 127/17) osobom kojoj je odobrena međunarodna zaštita smatra se azilant, tj. izbjeglica (u smislu UN-ove Konvencije o statusu izbjeglica iz 1951. godine) kojoj je priznat azil te stranac pod supsidijarnom zaštitom, tj. državljanin treće zemlje ili osoba bez državljanstva kojoj je priznata supsidijarna zaštita.

² Penninx, R., "Integracijski procesi migranata: nalazi istraživanja i izazovi za javne politike", Migracijske i etničke teme Vol 23, No. 1-2, 2007, <https://hrcak.srce.hr/clanak/22131>

država članica, EU je razvila zajednički okvir za integraciju državljana trećih zemalja.

- Zajednička temeljna načela integracije³ iz 2004. predstavljaju smjernice za zemlje članice pri formuliranju i provedbi nacionalnih politika, naglašavajući holistički pristup integraciji, suradnju između europskih, nacionalnih, regionalnih i lokalnih tijela u razvoju i provedbi integracijskih politika.
- Zajednički program za integraciju državljana trećih zemalja u Europskoj uniji⁴ iz 2005. sadrži niz praktičnih mjera za provedbu zajedničkih načela integracije, no uz jasno razlikovanje mjera na europskoj i nacionalnoj razini, pri čemu su ova potonja tek „indikativna, ostavljajući državama članicama da utvrde prioritete i odaberu aktivnosti i način njihove provedbe u kontekstu nacionalnih tradicija i stanja“.
- Europski program za integraciju državljana trećih zemalja⁵ iz 2011. poziva na osnaženi i ujednačeni pristup integraciji u različitim područjima politika i na različitim razinama te se fokusira na mjere povećanja ekonomске, društvene, kulturne i političke participacije migranata, uz naglašavanja važnosti lokalne razine za integraciju. Radni dokument Europske komisije donesen uz navedeni program sadržava listu mjeru koje promiču integraciju migranata.
- Dokument Europske komisije iz lipnja 2016. pod nazivom Akcijski plan za integraciju državljana trećih zemalja⁶ navodi kako su, „bez obzira na poduzete napore, državljeni trećih zemalja diljem EU-a i dalje manje uspješni od državljenih EU-a u pogledu ishoda zaposlenja, obrazovanja i socijalne uključenosti“;
- pojedinačne potrebe za integracijom razlikuju se ovisno o razlozima osoba za dolazak u EU te o očekivanoj duljini boravka, kao i vještinama, razini obrazovanja i radnom iskustvu, te se izbjeglice suočavaju s problemima koji proizlaze iz njihove ranjivosti kao posljedice pretrpljenih trauma, nepostojanja dokumentacije, neaktivnosti prije i tijekom postupka azila, kulturnih i jezičnih prepreka - te rizika od stigmatizacije u obrazovanju, tržištu rada i tržištu nekretnina.
- Planirane mjeru odnose se na one prije odlaska i prije dolaska, uključujući i pripremu migranata i lokalnih zajednica za integraciju; odnose se na obrazovanje, integraciju u tržište rada i pristup strukovnom osposobljavanju, na pristup osnovnim uslugama kao što su smještaj i zdravstvena zaštita, na aktivno sudjelovanje i socijalnu uključenost uključujući sudjelovanje samih migranata u izradi i provedbi integracijskih politika, na promicanje razmjene s društvima prihvata te borbu protiv diskriminacije i promicanje pozitivnog pristupa raznolikosti.
- Akcijski plan Europske unije za integraciju i inkluziju (2021-2027)⁷ čije glavne aktivnosti uključuju:
Uključivo obrazovanje i edukaciju,
Unapređenje prilika za zapošljavanje i priznavanje profesionalnih kompetencija,
Promicanje pristupa zdravstvenih uslugama,
Pristup adekvatnom i pristupačnom stanovanju.
- Ključni pravni dokument koji sadrži katalog prava zajamčenih i građanima EU i državljanima trećih zemalja jeste Povelja Europske unije o temeljnim pravima iz 2000.⁸
- Ugovor iz Lisabona⁹ prvi je osnivački ugovor koji sadrži pravnu osnovu za pitanje integracije na razini EU u čl. 79. st. 4. Njome se Europskom parlamentu i Vijeću daje ovlast da u redovnom zakonodavnom postupku donose mjeru kojima se potiče i podupire djelovanje država članica s ciljem promicanja integracije državljenih trećih zemalja u zakonitom boravku, no isključuje mogućnost usklađivanja propisa između država članica.¹⁰

³ Vijeće Europske unije: „Zajednička temeljna načela integracije“, 19.11.2004., https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/common-basic-principles-immigrant-integration-policy-eu_en

⁴ Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija: „Zajednički program za integraciju državljenih trećih zemalja u Europskoj uniji“, 1.9.2005. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52005DC0389>

⁵ Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija: „Europski program za integraciju državljenih trećih zemalja“, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A52011DC0455>

⁶ Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija: „Akcijski plan za integraciju državljenih trećih zemalja“, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0377&from=HR>

⁷ Europska komisija: „Akcijski plan Europske unije za integraciju i inkluziju (2021-2027)“, donesen 24.11.2020. godine, https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/ec-reveals-its-new-eu-action-plan-integration-and-inclusion-2021-2027_en

⁸ Europska unija: Povelja Europske unije o temeljnim pravima iz 2000., 30.3.2010., stupila na snagu 2009., uz Ugovor iz Lisabona, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=RO>

⁹ Ugovor iz Lisabona, 30.3.2010. godine, <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/hr/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-lisbon>

¹⁰ Hrvatski pravni centar: „Odabrane teme iz područja azila i migracija, Okvir za integraciju izbjeglica u hrvatsko društvo“, 2016, <https://www.irh.hr/hijerarhijski-prikaz/brosure/1-dok21/file>

Hrvatski pravni okvir za integraciju izbjeglica

- Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (NN 70/15, 127/17) sadrži set prava zajamčenih izbjeglicama:
  - pravo na boravak, spajanje obitelji, smještaj, rad, zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, slobodu vjeroispovijesti, besplatnu pravnu pomoć, socijalnu skrb, pomoć pri integraciji u društvo, vlasništvo nekretnine te stjecanje hrvatskog državljanstva.
- Migracijska politika Republike Hrvatske za razdoblje 2013. – 2015. (27/13) donesena u okviru procesa pridruživanja EU, sadržava i mјere za integraciju stranaca u hrvatsko društvo.
  - Svrha - osigurati da migracijska kretanja u Hrvatskoj budu u korist gospodarskog, socijalnog i kulturnog razvijanja države i društva; sva državna tijela, kao i ostali dionici, dužni su pravovremeno i usklađeno djelovati na pronalaženju djelotvornih odgovora na pozitivne i negativne učinke migracijskih kretanja.
  - Mjere u odnosu na integraciju uključuju: izradu prijedloga za imenovanje Stalnog povjerenstva za provedbu integracije stranaca u hrvatsko društvo, zatim imenovanje Radne skupine za operativnu provedbu zadaća Stalnog povjerenstva, izradu akcijskog plana za uklanjanje prepreka kod ostvarivanja prava u području integracije, aktivnosti koje imaju za cilj podizanje javne svijesti o različitim aspektima i uzročno-posljeđičnim pojavama migracijskih kretanja, te provedbu Nastavnog plana i programa hrvatskog jezika za osobe starije od 15 godina (na razini svih županija).
- Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje¹¹ nastoji uspostaviti čvrst i učinkovit nacionalni sustav u postupcima prema djeci bez pratnje u redovnim situacijama. U izvanrednim i nepredvidivim situacijama kao što je masovni priljev djece bez pratnje bit će potrebno osigurati dodatne ljudske i smještajne kapacitete radi zadovoljavanja svih potreba djece bez pratnje.
- Lokalna razina: Akcijski plan Grada Zagreba za integraciju tražitelja međunarodne zaštite i osoba s odobrenom međunarodnom zaštitom za 2022. godinu je prvi lokalni akcijski plan usmijeren isključivo integraciji tražitelja međunarodne zaštite i osoba s odobrenom međunarodnom zaštitom u Republici Hrvatskoj.

Srpski pravni okvir za integraciju izbeglica

U pogledu integracije, Srbiju obavezuju ne samo odredbe ratifikovanih međunarodnih konvencija kojima se garantuju određena prava izbeglicama već i nacionalno zakonodavstvo, odnosno Ustav Republike Srbije, Zakon o azilu i privremenoj zaštiti. Ustav Republike Srbije predviđa da stranci, u skladu sa međunarodnim ugovorima, u Republici Srbiji imaju sva prava zajemčena Ustavom i zakonom, izuzev prava koja po Ustavu i zakonu imaju samo državljeni Republike Srbije.

- Zakon o azilu i privremenoj zaštiti (Službeni glasnik RS, br. 24/2018) uređuje status, prava i obaveze tražilaca azila i lica kojima je odobreno pravo na azil i privremenu zaštitu, načela, uslove i postupak za odobrenje i prestanak prava na azil i privremenu zaštitu, kao i druga pitanja od značaja za azil i privremenu zaštitu.

Konvencija o pravima deteta predstavlja ključni pravni instrument koji definiše zaštitu dece i na kome se zasnivaju mnogi međunarodni dokumenti koji se odnose na zaštitu dece u vanrednim situacijama, kao i procedure zaštite dece unutar sistema dečije socijalne zaštite u Republici Srbiji. Ključni princip Konvencije je zaštita najboljeg interesa deteta.

Nacionalna regulativa na kojoj se zasniva zaštita dece izbeglica, migranata i tražilaca azila je:

- Porodični zakon: reguliše starateljsku zaštitu deteta, roditeljsko pravo i poslovnu sposobnost deteta;
- Zakon o socijalnoj zaštiti: definiše osnovne propise u obezbeđivanju brige o deci u sistemu socijalne zaštite;

¹¹ Vlada Republike Hrvatske: „Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje“, donesen 30.8.2018., <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Obitelj%20i%20djeca/Protokol%20o%20postupanju%20prema%20djeci%20bez%20pratnje.pdf>

- Opšti i posebni protokoli za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja: navode kriterijume za razlikovanje zlostavljanja i zanemarivanja deteta i jasno povezuju institucije sistema u zaštiti zlostavljane i zanemarene dece.

Migracije

Prema definiciji Međunarodne organizacije za migracije iz 2015., migracije su selidba osobe ili skupine osoba preko međunarodne granice ili unutar neke države. To je kretanje naroda koje obuhvaća svaki oblik selidbe ljudi, bez obzira na dužinu, oblik i uzroke; također obuhvaća migracije izbjeglica, raseljenih osoba, ekonomskih migranata i osoba koje se sele zbog drugih razloga, među ostalim spajanja obitelji. Pojam migracija može se protumačiti i kao neka opća pojava prostornog kretanja pučanstva kojoj je cilj poboljšanje životnih prilika, to jest mogućnosti zaposlenja i ostvarenja boljih životnih uvjeta.

Uzroci migracije mogu se podijeliti na prirodne (razne epidemije, vremenske nepogode), društvene (ratovi, politička nestabilnost, vjerska netrpećljivost) i ekonomske (glad, siromaštvo, mogućnost boljeg zaposlenja, stjecanje većeg dohotka, bolji životni uvjeti i slično).

Na međunarodnoj razini ne postoji opće prihvaćena definicija pojma „migrant“. Pod tim su se pojmom uobičajeno obuhvaćali svi slučajeve u kojima je pojedinac slobodno donio odluku da će migrirati iz osobnih razloga i bez utjecaja vanjskih čimbenika prisile; stoga se primjenjivao na osobe i članove obitelji koji su se selili u drugu državu ili regiju kako bi poboljšali vlastite materijalne ili socijalne uvjete i našli bolju perspektivu za sebe i svoju obitelj. Ujedinjeni narodi migranta definiraju kao pojedinca koji je više od godinu dana živio u stranoj zemlji bez obzira na razloge migracije, dobrovoljne ili nedobrovoljne, i na način migriranja, zakonit ili nezakonit. Također se definicijom osobe koje putuju tijekom kraćih vremenskih razdoblja, poput turista i poslovnih ljudi, ne bi smatrali migrantima. Međutim, uobičajena uporaba pojma obuhvaća i poneke vrste kratkoročnih migracija kao što su sezonski poljoprivredni rad kada migranati putuju tijekom kratkih razdoblja kako bi radili sadeći ili ubirući poljoprivredne proizvode.¹²

Izbjeglica je osoba koja se „uslijed osnovanog straha od proganjanja zbog svoje rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj skupini ili zbog političkog mišljenja nalazi izvan zemlje svog državljanstva i koja se ne može ili se zbog tog straha ne želi staviti pod zaštitu dotične države“ (Članak 1., točka (A) Konvencije o statusu izbjeglica, Članak 1.A, stavak 2., 1951. izmijenjen

¹² Međunarodna organizacija za migracije (International Organization for Migration), 2015., <https://www.iom.int/key-migration-terms>

Protokolom iz 1967.). Uz definiciju izbjeglice iz Članka 1. stavka 2. Konvencije o statusu izbjeglica iz 1951., u Konvenciji Organizacije afričkog jedinstva iz 1969. izbjeglica je definiran kao svaka osoba koja je prisiljena napustiti svoju zemlju „zbog vanjske agresije, okupacije, strane vladavine ili događaja koji na ozbiljan način remete javni red u dijelu države podrijetla ili države čija je osoba državljanin ili u cijeloj toj državi“. Na sličan način, u Deklaraciji iz Cartagene iz 1984. navodi se da se u kategoriju izbjeglica ubrajaju i osobe koje bježe iz svoje zemlje „jer su im životi, sigurnost ili sloboda ugroženi raširenim nasiljem, stranom agresijom, unutarnjim sukobima, masovnim kršenjima ljudskih prava ili drugim uvjetima koji su ozbiljno poremetili javni red“.¹³

Izbjeglica je osoba koja je pobegla iz svoje zemlje zbog utemeljenog straha od progona i koju njezina vlastita vlada ne može ili ne želi zaštiti. Kako bi se utvrdilo je li netko prema pravnoj definiciji zaista izbjeglica, koristi se postupak azila. Kada jedna zemlja nekome prizna status izbjeglice, ta je osoba pod međunarodnom zaštitom u zamjenu za zaštitu koju bi joj trebala pružati matična zemlja.

Tražitelj azila je osoba koja je napustila svoju zemlju i traži zaštitu, ali joj još nije priznat status izbjeglice. Dok traje obrada zahtjeva za azil, tražitelji azila ne smiju biti prisilno vraćeni u njihovu zemlju.

Trend povećanja broja slučajeva prisilnog raseljavanja nastavio se i u 2021. godini, s više od 84 milijuna slučajeva diljem svijeta. Posljedica je to sve većeg broja ljudi koji bježe pred nasiljem, nesigurnosti i utjecajem klimatskih promjena. Broj izbjeglica također je nastavio rasti u prvoj polovici 2021. i sada iznosi gotovo 21 milijun. Većina izbjeglica dolazi iz neke od pet država: Srednjoafrička Republika (71 800), Južni Sudan (61 700), Sirija (38 800), Afganistan (25 200) i Nigerija (20 300).¹⁴

Većina izbjeglica na svijetu ne napušta matičnu regiju. Krajem 2013. godine najveći broj izbjeglica na svijetu nalazio se u Pakistanu, Iranu, Libanonu, Jordanu, Turskoj, Keniji, Čadu, Etiopiji, Kini i SAD-u.¹⁵

Od izbijanja sirijske krize, više od 5,6 milijuna Sirijaca izbjeglo je iz svojih domova, a više od polovice njih su djeca.¹⁶ Godine 2020. 62 % osoba koje su nezakonito stigle u Europu putem zapadne balkanske rute dolazilo je iz Sirije i 20 % iz Afganistana, zemalja razorenih sukobima s teškim kršenjima ljudskih prava.¹⁷ Većina osoba koje dolaze iz tih zemalja bježe od organiziranog nasilja ili progona te im prije svega treba međunarodna zaštita.

Nerazumijevanje koje stanovnici neke države imaju prema migrantima često proizlazi iz krive percepcije koju dobivaju od medija. Pri izvještavanju mediji često ne prezentiraju cjelokupnu sliku već se usmjere na negativne aspekte migranata, površno navodeći činjenice i okolnosti. Samo mali postotak migranata može sebi priskrbiti avionsku/brodsku kartu, pronaći posao i bez većih poteškoća započeti život na novom mjestu. Većina migranata proživjela je rat ili je bila progonjena, mora plaćati visoke troškove za opasno i teško putovanje te ne može unaprijed planirati kako će izgraditi svoj život u novoj zemlji. Za mnoge koji traže izbjeglički status ili azil, dolazak na odredište tek je početak podjednako teškog procesa tijekom kojeg često završe u prihvavnim centrima gdje u groznim uvjetima mjesecima, a ponekad i godinama, čekaju odluku o svom slučaju. Mediji rijetko u potpunosti analiziraju fizički i emotivni danak tih situacija.¹⁸

¹³ Ibid.

¹⁴ H Frontex: „Godišnja analiza rizika za 2021.“, 2021., https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Risk_Analysis/Risk_Analysis_2021.pdf

¹⁵ UNHCR: „Globalni trendovi 2013.“, 2014., <https://www.unhcr.org/statistics/country/5399a14f9/unhcr-global-trends-2013.html>

¹⁶ UNHCR, Informativni portal o regionalno odgovoru na sirijski izbjeglički val (Operational dana portal – Syria Regional Refugee Response), <https://data.unhcr.org/en/situations/syria>

¹⁷ Frontex: „Godišnja analiza rizika za 2021.“, 2021., https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Risk_Analysis/Risk_Analysis_2021.pdf

¹⁸ Kuća Europske povijesti: „Granice i mostovi – migracija“, <https://historia-europa.ep.eu/hr/razredne-aktivnosti>

Integracija

Sustav azila u Republici Hrvatskoj uspostavljen je 2003. godine donošenjem prvog Zakona o azilu („Narodne novine“, broj 103/03), s ciljem usklađivanja s međunarodnim dokumentima u području pružanja međunarodne zaštite te s nacrtima direktiva i minimalnim standardima postupanja iz prve faze implementacije Zajedničkog europskog sustava azila (Common European Asylum System - CEAS). Zakonom su ispunjeni preduvjeti za stvaranje institucionalnih mehanizama za provedbu postupka priznavanja azila i privremene zaštite te su utvrđena prava i obveze tražitelja azila, azilanata i stranaca pod privremenom zaštitom u Republici Hrvatskoj.

Prva međunarodna zaštita u Republici Hrvatskoj odobrena je 2006. godine, priznavanjem prava na azil. Novim Zakonom o azilu („Narodne novine“, broj 79/07, 88/10, 143/13) predviđen je i institut supsidijarne zaštite koja se odobrava strancu koji ne ispunjava uvjete za azil, a za kojeg se opravdano vjeruje da bi povratkom u zemlju porijekla bio izložen trpljenju ozbiljne nepravde i koji stoga nije u mogućnosti ili ne želi zatražiti zaštitu te zemlje.

Republika Hrvatska je stjecanjem statusa članice Europske unije u obvezi sudjelovati u realizaciji svojih zajedničkih politika, uključujući i migracijsku politiku. S tim u vezi donesena je Migracijska politika Republike Hrvatske za razdoblje od 2013. do 2015. godine. Sastavni dio Migracijske politike činila je integracija stranaca u hrvatsko društvo kao dinamičan, dvosmjeran proces međusobne prilagodbe, i stranaca i hrvatskih državljana, na posljedice postmigracijskih procesa. Sukladno Migracijskoj politici predviđeno je osnivanje međuresornog tijela koje bi svojim djelovanjem integriralo područja od primarne važnosti za integraciju stranaca u hrvatsko društvo, kao što su statusna pitanja, zdravstvena zaštita, socijalna skrb, učenje jezika i obrazovanje, rad i zapošljavanje, smještaj i stanovanje i sprječavanje diskriminatorskih oblika ponašanja.

Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti („Narodne novine“, broj 70/15, 127/17) detaljnije su propisana načela, uvjeti i postupak odobrenja međunarodne zaštite te, posebice, prava i obveze tražitelja međunarodne zaštite, azilanata i stranaca pod supsidijarnom zaštitom.

3.

Dijalog

Individualni pristup važan je u socijalnoj koheziji koja označava volju članova društva na suradnju jednih s drugima radi preživljavanja i prosperiteta. Dijalog može transformirati pojedince u zajednici na način da istinski ojača socijalnu koheziju i omogući uspostavljanje dobrih odnosa unatoč razlikama. Dijalog je učinkovit pristup jačanju društvene kohezije unutar kulturno i vjerski raznolikih društava jer ljudima omogućuje zadržavanje različitog vlastitog identiteta, a da pritom još uvijek nalaze zajednički jezik.

Integracija zahtjeva dijalog. Dvosmjerni proces međusobnog prilagođavanja može se dogoditi samo ako obje strane imaju dublje razumijevanje potreba, perspektiva, želja, strahova i prioriteta druge strane. Ne radi se samo o razumijevanju onoga što drugi govore već o tome što oni doista misle.

Dijalog pomaže ljudima koji traže utočište shvatiti da nisu sami u svojim nadama i strahovima, niti se trebaju bojati ili sramiti postavljati pitanja. Iako uspješna integracija znači usvajanje novog ponašanja, počevši od učenja novog jezika, to ne znači da pridošlice moraju promjeniti svoja uvjerenja ili identitete ako to ne žele.

Cilj je dijaloga prevladati nesporazume i razbiti stereotipe kako bi se steklo bolje međusobno razumijevanje. Umjesto nužnog slaganja s različitim gledištima, dijalog se više odnosi na prepoznavanje i razvoj međusobnog poštivanja kako bi se izgradili održivi odnosi. Usmjeravajući se na zajedničke potrebe, dijalog gradi mostove i mijenja ljudske odnose. Potiče dublje razumijevanje, tako da iako neslaganja mogu potrajati, uvažavanje perspektiva drugog može doći do izražaja. Poticanjem stava otvorenosti i znatiželje, dijalog uklanja nesporazume i stereotipe te pomaže u sprječavanju, smanjenju, a možda čak i transformaciji napetosti i sukoba.¹⁹

Što dijalog nije?

Dijalog nije 'razgovor' u kojem se ljudi jednostavno upuštaju u komunikaciju bez ikakvog cilja. Dijalog nije 'rasprava' niti 'salon' u kojem sudionici istražuju temu s namjerom da o njoj saznaju više.

Dijalog nije 'konferencija' na koju ljudi dolaze podijeliti svoje teorije i izjave u formalnom okruženju. Dijalog nije 'zagovaranje' gdje ljudi promiču vlastite ideje ili se zalažu za predloženi način djelovanja. Dijalog nije 'konzultacija' u kojoj organizatori uvjeravaju i tjeraju sudionike da podijele svoje povratne informacije ili mišljenja o određenim temama.

Dijalog nije 'pregovor' gdje dolaze dvije ili više strana s ciljem ili postizanjem dogovora.

Dijalog nije 'rasprava' u kojoj svaka strana zagovara vlastite 'ispravne' ideje i osporava ideje druge strane.²⁰

Međukulturalni i međureligijski dijalog oblik su interakcije između dviju ili više osoba različitih identiteta - naglašava samoizražavanje i uzajamno slušanje bez donošenja osude, u intelektualnom i suosjećajnom duhu otvorenosti za međusobno učenje s dubokim transformacijskim potencijalom.

¹⁹ Abu-Nimer, Mohammed; Alabbadi, Anas; Marquez, Cynthis: „Building Bridges, Guide for Dialogue Ambassadors, Other contributors“ (Abdulmonem, Hany, Patrice Brouder, Katerina Khareyn, Mohamed Omar), World Scout Bureau and KAICIID, 2018, pp. 20.

²⁰ Ibid., 22.

Međureligijski dijalog može se definirati kao način zbližavanja ljudi različitog vjerskog identiteta - nastoje doći do međusobnog razumijevanja koje im omogućuje da žive i surađuju međusobno unatoč razlikama. Pojačani razvoj i proširenje prakse dijaloga u mnogim dijelovima svijeta u posljednjih 50 godina, osobito u međureligijskom dijalu, doveli su do dubokih promjena u teološkim shvaćanjima, kao i do međuvjerske suradnje na polju pravde i mira.²¹

KAICIID-OVIH DESET PRINCIPIA DIJALOGA²²

SLJEDEĆA VODEĆA NAČELA TREBA UZETI U OBZIR PRI

Kreirati siguran prostor.

Složiti se da je glavna svrha dijaloga učenje.

Koristiti odgovarajuće komunikacijske vještine.

Postaviti odgovarajuća osnovna pravila na početku svake sesije dijaloga. Voditelj/ica i sudionici/e trebaju se zajedno dogovoriti o pravilima poštivanja razlika, ne ometanja

Riskirati, izraziti osjećaje i suočite se s percepcijama (iskreno).

Odnose staviti na prvo mjesto

Postupno rješavati teška pitanja i postupno od njih odstupati.

Ne odustajati i ne izbjegavati teške probleme.

Očekivati da ćete se promijeniti.

Očekivati da ćete promjenu donijeti drugima.

²¹ Abu-Nimer, Mohammed; Alabbadi, Anas; Marquez, Cynthis: „Building Bridges, Guide for Dialogue Ambassadors, Other contributors“ (Abdulmonem, Hany, Patrice Brouder, Katerina Khareyn, Mohamed Omar), World Scout Bureau and KAICIID, 2018, pp. 22.

²² Abu-Nimer, Mohammed; Alabbadi, Anas: „10 Principles of Dialogue“, KAICIID Training, 2015

4. Dječja prava

Konvencija o pravima deteta (engl. Convention on the Rights of the Child), kao najznačajniji međunarodni dokument u oblasti prava deteta, usvojena je 20. novembra 1989. godine na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija. Ovom događaju prethodilo je nekoliko ranije usvajanih dokumenata, kojima je naglašeno da je deci potrebno obezbititi dodatnu zaštitu i negu kako bi ona mogla da uživaju ljudska prava i slobode utvrđene Poveljom UN i Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima.

Konvencija o pravima deteta predstavlja međunarodni dokument u oblasti ljudskih prava koji se tiče deteta. Ovaj dokument, pored toga što se odnosi na prava deteta, specifičan je po tome što na jednom mestu definiše celokupan korpus prava deteta – **njime su utvrđena građanska, politička, ekonomска, socijalna, zdravstvena i kulturna prava deteta**. Takođe, još jedna karakteristika ovog međunarodnog dokumenta je to što je on najšire prihvaćeni pravni instrument za zaštitu ljudskih prava – Konvenciju o pravima deteta do sada je ratifikovalo 196 država sveta.

Sve evropske zemlje potpisale su i ratifikovale Konvenciju o pravima deteta UN i time preuzele obavezu da je poštuju i da redovno izveštavaju o napretku kako bi se ona poštovala u potpunosti. Ujedinjene nacije su 20. novembar proglašile Međunarodnim danom dece i danom Konvencije UN o pravima deteta. Tog dana se u celom svetu promovišu ideje i ciljevi Konvencije o dečijim pravima koja se odnosi na dobrobit dece.

Potpisnice Konvencije, među kojima su u Republika Hrvatska i Republika Srbija, dužne su da se brinu o svakom detetu koji se nađe na njihovoj teritoriji.

Sva dečija prava što u knjigu staju svi na ovom svetu moraju da znaju.

Dužni ste da date, u ime planete, svu ljubav i pažnju za izbeglo dete.

*Kad iz svog doma izbegnem zbog rata, rasejani budu i mama i tata,
rešenje problema na državi stoji i njen je zadatak opet da nas spoji.*

Da planeti Zemlji savest bude čista, za svu decu sveta prava su ista.

*UNICEF – za svako dete – MOJA PRAVA

Vlada Republike Hrvatske donijela je posebnu odluku kojom se, temeljem notifikacije o sukcesiji od bivše države, Hrvatska smatra strankom Konvencije o pravima djeteta od dana osamostaljenja (8. listopada 1991. godine).

Prije prihvatanja Konvencije o pravima djeteta nije postojalo široko prihvatanje temeljne veze između dobrobiti djece i snage društava u kojima žive. Zato je Konvencija tako važna prekretnica. Konvencija je prvi dokument u kojemu se djetetu pristupa kao subjektu s pravima, a ne samo kao osobi koja treba posebnu zaštitu. Konvencija o pravima djeteta je pravni akt koji ima snagu zakona i obvezuje stranke na pridržavanje njezinih odredaba te uključuje pravo nadziranja primjene u državama koje su ju prihvatile i ratificirale.

Prava djece nemaju rok trajanja. Ona su univerzalna i svevremenska. Djeca su naša budućnost, no njihova budućnost počinje sada. Svaka generacija, prigoda je za stvaranje temelja za novi, bolji svijet. Prilika koju ne smijemo propustiti. Prilika da stvorimo svijet dostojan djeteta.

Dječja prava su prava kojima se štite sve osobe mlađe od 18 godina. Označavaju ono što svako dijete treba imati ili smije učiniti. Svako dijete ima pravo na obrazovanje, zdravstvenu skrb, hranu, igru, zaštitu i još mnogo toga. Dječja prava svakom djetetu trebaju osigurati mogućnost da dosegne najviše što dijete može. Sva su prava povezana i jednako važna. Pored toga što nam prava pripadaju, jer smo se s njima rodili, jednako je važno da poštujemo i tuđa prava.

Državno tijelo Republike Hrvatske koje potiče poštivanja dječjih prava i brine o povredama prava djeteta jest Ured pravobraniteljice za djecu. Prijave se mogu odnositi na povrede prava pojedinog djeteta ili na opće pojave koje ugrožavaju prava i interes djece.

4.1.

Pravo na igru

Uvod u temu

Sva djeca imaju pravo na odmor i igru te na sudjelovanje u nizu raznovrsnih aktivnosti.

Dječje prvo na igru koje odrasli često zanemaruju ključno je za napredak i eksperimentiranje djece u svojim sposobnostima, razvijanju društvenih vještina - poput kompromisa i pregovaranja te stvaranja odnosa s drugima. Dječje pravo na igru postalo je zanemareno zbog različitih obiteljskih i društvenih prilika kao što su: proračunski rezovi koji povoljan pristup rekreacijskim sadržajima, snažan urbani rast koji guta zelene površine, straha odraslih za sigurnost – i od predavata i od prometa, te sve većih zahtjeva za radom i učenjem.²³

Zakonska legislativa

Članak 31. Konvencije o pravima djeteta usvojene na 44. zasjedanju Opće skupštine Ujedinjenih naroda 20. studenoga 1989. godine (Rezolucija br. 44/25) koja je stupila na snagu 2. rujna 1990. godine glasi:

1. Države stranke priznaju djetetu pravo na odmor i slobodno vrijeme, na igru i razonodu primjerenu njegovoj dobi, kao i na slobodno sudjelovanje u kulturnom životu i umjetnostima.
2. Države stranke će poštivati i promicati pravo djeteta na puno sudjelovanje u kulturnom i umjetničkom životu te poticati stvaranje odgovarajućih i jednakih uvjeta za provođenje kulturnih, umjetničkih, rekreativnih i aktivnosti slobodnog vremena.²⁴

²³ CRIN - Child Rights International Network: „Children's Rights“, <https://home.crin.org/rights-gallery-the-convention>

²⁴ Ujedinjeni narodi: „Konvencije o pravima djeteta“, članak 31, 1989.

Teorijska podloga

Važnost prava na igru

Dijete od rođenja istražuje svijet i otkriva svoje mogućnosti. Igra je primarni način učenja o sebi, drugima i okolini; univerzalna je, svoj djeci poznata, instinktivna te bitan dio odrastanja i formiranja osobnosti. Djetinjstvo bez igre i druženja s prijateljima je nezamislivo.

Razvoj, učenje i rad bit će uspješniji ukoliko se odvijaju kroz igru ili sadrže elemente igre. Kroz igru dijete uči, razvija se, otkriva sebe i svijet putem pokušaja i pogrešaka, eksperimentiranjem s različitim materijalima, zvukovima, sredstvima, istraživačkim i drugim načinima, i granjem uloga. Igrom dijete razvija osjećaj sigurnosti, samostalnosti, samokontrole, kompetencije te razvija vještine na svim područjima (motoričke, emocionalne, kognitivne, socijalne i gororve vještine) te jača samopouzdanje. Nije dovoljno da dijete samo promatra i sluša, već i da samo otkriva i istražuje - dodirne, rastavi, sastavi, pomiriši i isprobaj - jer time zadovoljava svoju znatiželju, ali i doživljajima potiče razmišljanje i zaključivanje, što je temelj intelektualnog razvitka.

Motoričke vještine

uključuju jačanje koordinacije pokreta, finu i grubu motoriku. Stječu se motoričkim aktivnostima kao što su puzanje, trčanje, skakanje, penjanje, provlačenje, bacanje, udaranje lopte, balansiranje itd.

Emocionalne vještine

stječu se osjećanjem zadovoljstva, ugode koju igra pruža, povezivanjem s drugim osobama, građenjem/učenjem osjećaja i njihovog primjerenog izražavanja i granjem različitih uloga.

Kognitivne vještine

uključuju razvoj kritičkog razmišljanja, povezivanja uzroka i posljedice, zaključivanje, poticanje mašte i rješavanje problema te kreativnosti (pretvaranjem i granjem uloga dijete otkriva koje svijet sve mogućnosti i prilike pruža).

Socijalne vještine

stječu se tako što dijete igrom uči kako pratiti smjer igre, poštivati pravila, čekati svoj red, surađivati, dajeliti, razvija odnose prvo s roditeljima, braćom, sestrama, prijateljima - što sve pridonosi kasnije uspješnoj socijalnoj interakciji i stvaranju prijateljstva.

Gororve vještine

potiču se u razgovoru djeteta s drugom djecom i odraslima, korištenjem riječi za omiljene igračke i aktivnosti; pjevanjem, recitiranjem, brojalicama osnažuje se jezično izražavanje.

Samopouzdanje

je vrlo važno za kasniji razvoj, a raste dok dijete otkriva, gradi, zaključuje, rješava probleme i ostvaruje ciljeve.

Igra je zdrava jer jača koordinaciju pokreta i stimulira mozak (potiče kreativnost i rješavanje problema). Socijalne vještine koje djeca uče kroz igru pomažu im kasnije u socijalnim interakcijama i novim prijateljstvima. Igra omogućuje kontekst u kojem roditelji uče dijete primjerenom ponašanju, pravilima ponašanja, društvenim pravilima zajednice, odnosu prema drugima.

Radionica

Plan radionice

a) Potrebne i/ili poželjne vještine

- znanje o migracijama i integraciji
- iskustvo u radu s osobama u pokretu
- iskustvo u radu s djecom
- dobro poznavanje vještina facilitiranja

b) Dob djece za koju je namijenjena radionica: od sedam do 18 godina

c) Potrebno vrijeme

- 45 minuta

d) Potreban materijal

- flomasteri
- veliki papiri za rad
- mali papiri u bojama
- prezentacija (opcionalno)
- postolje za prezentaciju (opcionalno)
- laptop (opcionalno)
- projektor (opcionalno)

e) Ciljevi učenja

- upoznati se s dječjim pravom na igru
- upoznati se s pojmom i definicijom migracija
- razumjeti pojam integracije
- uvjeriti se u važnost aktivnog sudjelovanja u integraciji
- senzibilizirati sudionike/ce na nove susjede
- potaknuti sudionike/ce na dijalog

f) Stečene vještine i znanja

- znanje o pojmovima dječjih prava, migracija, integracija
- empatičnost prema drugima
- razmjena iskustava u vezi s ulogom djece u društvu

g) Smjernice

Vježba: Svijet po mjeri djeteta!

Razrada vježbe

Voditelj/ica treba manje radne grupe tako da u svakoj grupi bude između 5 i 7 članova. Grupe dobivaju svoj zadatak u pisanoj formi. Voditelj/ica grupama dijeli i velike flipchart papire i flomastere kao potreban radni materijal za zadatak. Voditelj/ica informira sudionike/ce o raspoloživom vremenu od 20 min te od grupe traži da u radu budu fokusirani na rad isključivo svoje grupe. Zadatci po grupama:

- **Grupa 1:** Pokušajte napraviti crtež koji predstavlja sliku demokratski neuređenog društva u kojem postoji sukob i nasilje tako da prikazuje život djece u tom društvu. Simbolički ilustrirajte aktivnosti i mogućnosti djeteta u tom okruženju. Simbolički ilustrirajte i emocije djece u takvom okruženju.

- **Grupa 2:** Pokušajte napraviti crtež koji predstavlja sliku ekonomski nerazvijenog društva koje je siromašno i u kojem izostaju i bogatstvo prirodnim resursima važnim za život. Prikažite život djece u tom društvu. Simbolički ilustrirajte aktivnosti i mogućnosti djeteta u tom okruženju. Simbolički ilustrirajte i emocije djece u takvom okruženju.

- **Grupa 3:** Pokušajte napraviti crtež koji predstavlja sliku okruženja koje je pogođeno prirodnim katastrofama i u kojem izostaju prirodni resursi važni za život. Prikažite život djece u tom okruženje. Simbolički ilustrirajte aktivnosti i mogućnosti djeteta u tom okruženju. Simbolički ilustrirajte i emocije djece u takvom okruženju.

- **Grupa 4:** Pokušajte napraviti crtež koji predstavlja sliku demokratski uređenog društva koje je po mjeri djeteta. Ovo građansko društvo brine o djeci i dječja prava tretira prioritetskim. Simbolički ilustrirajte aktivnosti i mogućnosti djeteta u okruženju koje je upravo onakvo kakvim ga djeca žele. Simbolički ilustrirajte i emocije djece u takvom okruženju.

*U slučaju manjeg broja sudionika/ca gdje se formira manji broj grupa, u provedbi radionice potrebno je izabrati zadatak za grupu 4 i zadatak za jednu od prve tri grupe.

Voditelj/ica tijekom rada grupa obilazi grupe i daje pojašnjenja ukoliko primijeti da su grupi potrebna.

Grupe bi trebale obavljati zadatak tako da su fizički udaljenije jedne od drugih kako bi mogle biti fokusirane na svoj zadatak.

Nakon isteka predviđenog vremena za izradu zadatka, svaka grupa treba zakačiti ili zalijepiti svoj crtež na zid prostorije u kojoj se radionica provodi. Voditelj/ica treba zamoliti sudionike/ce da obiđu i razgledaju izložbu koju su kreirali u prostoriji a da pri tome ne komentiraju ništa naglas. Nakon razgledanja vraćaju na svoja mjesta a voditelj/ica započinje s pitanjima iz refleksije.

Refleksija

1. Što primjećujete na crtežima? Možete li pretpostaviti što je bio zadatak drugih grupa?

2. Što vas je najviše iznenadilo i najviše dojnilo na crtežima?

3. Koje su posljedice odnosno što možemo očekivati od djece iz jednog, a sto iz drugog okruženja?

4. Koje okruženje priželjkujemo i zašto?

5. Imaju li sva djeca pravo na igru i tko im to osigurava?

Voditelj/ica daje teorijsku podlogu o dječjem pravu na igru.

6. Ostvaruje li se u realnosti pravo na igru u svugdje jednak? Zašto ne?

7. Je li pravedno i u redu da postoji razlika među djecom i njihovim pravima i mogućnostima samo zbog toga što žive u različitim mjestima na planeti Zemlji?

8. Što mislite što se događa s demokratski neuređenim društvima? Koji su društveni pokreti karakteristični za njih?

Voditelj/ica navodi sudionike/ce na temu migracija te potom daje teorijski okvir migracija s posebnim fokusom na ulogu djece u njima, njihovo pravo na igru i djetinjstvo.

*Voditelj/ica se ovdje može koristiti prezentacijom.

9. Što se događa s djecom koja dođu u nove sredine?

Voditelj/ica potom daje teorijski okvir integracije.

Voditelj/ica potom zamoli sudionike/sudionice da uzmu papiriće i da na njima napišu što oni mogu učiniti kako bi svojim novim susjedima olakšali privikavanje na novu sredinu.

Sudionici/e lijepe papiriće na ploču ili zid u prostoriji a voditelj/ica potom čita prijedloge.

*Voditelj/voditeljica može procijeniti, ovisno o uzrastu grupe ili vremenskog ograničenja radionice, hoće li sudionici/e svoje prijedloge pisati na papiriće ili će usmeno komunicirati u plenumu.

Voditelj/ica zaključuje radionicu potičući sudionike/ce da budu pozitivno uključeni/e u proces integracije.

Primjer iz prakse

Djeci izbjeglicama često je ugroženo pravo na igru jer u okolnostima stalne neizvjesnosti, ugroženosti i opasnosti te dugotrajnog kretanja djeca nisu bezbrižna i zaigrana, već su primorana brže sazrijeti i neprestano se snalaziti.

Djeca su prve osobe koje u obitelji nauče govoriti lokalni jezik nove zemlje koja im je pružila zaštitu. Po dolasku u Republiku Hrvatsku djeca bivaju uključena u obrazovni sustav koji ima pripremljenu nastavu iz hrvatskog jezika kako bi im se pomoglo da što prije budu sposobna pratiti nastavu i školski program na hrvatskom jeziku. Također, djeca na svakodnevnoj razini počinju provoditi vrijeme u okruženju domicilne djece koja govore lokalni jezik. Sukladno tome, djeca najbrže usvajaju novi jezik, riječi, prelaze na novo pismo, sklapaju rečenice i uspješno se sporazumijevaju.

Roditeljima proces učenja jezika ide teže nego djeci. Čak i kad obitelj ima odobrenu međunarodnu zaštitu i siguran krov nad glavom, događa se da djeca i dalje ne žive razigrano djetinstvo, već preuzimaju uloge koje nisu dječje.

R. Z. S. je jedanaestogodišnji dječak koji u svojoj obitelji ima ulogu prevoditelja za sve razgovore koje majka i otac vode i sva sporazumijevanja u različitim prilikama koja žele ostvariti. Okolnosti su uključivale i prijevode ginekoloških pregleda koje je majka morala napraviti.

T. S., dječak od dvanaest godina svaki dan vodi mlađeg brata od sedam godina u školu, pomaže mu u rješavanju domaće zadaće, odlazi u trgovinu po namirnice dok mama brine o tek rođenom bratu, a tata u drugoj zemlji traži bolje ekonomске prilike.

Pravo na igru naročito je narušeno kod djece maloljetnika/ca bez pratnje pa tako i dječaka od šesnaest godina koji je više bio fokusiran na pronalaženje načina kako objasniti svojoj skrbnici što mu treba, dok mu igra i vlastita sloboda da se ponaša kao dijete nisu bile prirodne.

R. Z. S. je jedanaestogodišnji dječak koji u svojoj obitelji ima ulogu prevoditelja za sve razgovore koje majka i otac vode i sva sporazumijevanja u različitim prilikama koja žele ostvariti. Okolnosti su uključivale i prijevode ginekoloških pregleda koje je majka morala napraviti.

T. S., dječak od dvanaest godina svaki dan vodi mlađeg brata od sedam godina u školu, pomaže mu u rješavanju domaće zadaće, odlazi u trgovinu po namirnice dok mama brine o tek rođenom bratu, a tata u drugoj zemlji traži bolje ekonomске prilike.

Pravo na igru naročito je narušeno kod djece maloljetnika/ca bez pratnje pa tako i dječaka od šesnaest godina koji je više bio fokusiran na pronalaženje načina kako objasniti svojoj skrbnici što mu treba, dok mu igra i vlastita sloboda da se ponaša kao dijete nisu bile prirodne.

4.2.

Pravo na ne biti diskriminiran!

Prava iz ove Konvencije imaju sva djeca, bez obzira na rasu, vjeru, sposobnosti, jezik kojim govore, uvjerenja i to iz kakve obitelji dolaze.

Uvod u temu

Djeca se suočavaju s različitim vrstama diskriminacije. Zbog dobi, spola ili zbog invaliditeta, siromaštva i društvenog statusa pojedina djeca trpe određene vrste diskriminacije, što još od najranije dobi stvara podjele u društvu.²⁵ Želimo li smanjiti razlike u društvu, moramo krenuti od naših najmlađih članova. Omogućiti im jednake uvjete odrastanja, ali ih i educirati o pravima i mogućnostima.

Zakonska legislativa

Članak 2. Konvencije o pravima djeteta usvojene na 44. zasjedanju Opće skupštine Ujedinjenih naroda 20. studenoga 1989. godine (Rezolucija br. 44/25) koja je stupila na snagu 2. rujna 1990. godine glasi:

1. Države stranke poštivat će i osigurati svakom djetetu na području pod svojom jurisdikcijom prava utvrđena u ovoj Konvenciji bez ikakve diskriminacije prema djetetu, njegovim roditeljima ili zakonskim skrbnicima glede njihove rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog, etničkog ili socijalnog podrijetla, imovine, teškoća u razvoju, obiteljskog podrijetla ili neke druge okolnosti.
2. Države stranke poduzet će sve potrebne mjere kako bi osigurale zaštitu djeteta od svih oblika diskriminacije ili kažnjavanja na temelju statusa, djelatnosti, iskazanih uvjerenja ili vjerovanja njegovih roditelja, zakonskih skrbnika ili članova obitelji.²⁶

²⁵ CRIN - Child Rights International Network: „Children's Rights“, <https://home.crin.org/rights-gallery-the-convention>

²⁶ Ujedinjeni narodi: „Konvencije o pravima djeteta“, članak 2., 1989.

Teorijska podloga

Stereotip je sklop pojednostavnjenih i pretjerano uopćenih osobina koje se pridaju svim pripadnicima neke društvene skupine (etničke, rasne i dr.). Raširena i razmjerno trajna kognitivna shema o zajedničkim, češće negativnim nego pozitivnim značajkama društvene skupine (npr. profesori su rastreseni i sitničavi, Japanci marljivi i točni, crnci glazbeno nadareni i skloni lagodnu životu). Stereotipi pojednostavljivanjem složene društvene sredine olakšavaju obradbu informacija i snalaženje u njoj. Tako se npr. nedostatne informacije o značajkama pojedinca nadoknađuju »znanjem« o osobinama skupine kojoj on pripada. U širem značenju, često ponavljan, neizvoran postupak ili djelo, klišej.²⁷

Ljudi razmišljaju kroz stereotipe, problem nastaje kada nas stereotipi čine „slijepima“ za individualne razlike unutar grupe ljudi pa nas čine neprilagodljivima, nepravednima te potencijalno dovode do nekog oblika zlostavljanja (npr. vrijeđanje, izoliranje i sl.).

Predrasuda, unaprijed stvoren pozitivan ili negativan sud i uvjerenje o nekom ili nečem. Takve su prosudbe najčešće neopravdana pojednostavljenja i osiromašenja svojstava i osobina pripadnika neke socijalne skupine ljudi. Predrasude su mnogo češće negativne nego pozitivne, a najraširenije su predrasude prema pripadnicima različitih religija, etničkih i rasnih skupina, ali i prema pripadnicima različitih manjina (npr. osobama s invaliditetom, ovisnicima). Kako se predrasude najčešće ne temelje na provjerenim podatcima ili osobnom iskustvu, a korisne su jer omogućuju brzo i jednostavno određivanje ponašanja prema nekomu ili nečemu, one se najčešće teško mijenjaju i uklanjaju.²⁸

U sociologiji, nejednako postupanje prema društvenim skupinama ili pojedincima u nekom društvu; samovoljno i nepravedno dijeljenje stanovništva na skupine koje imaju i na one koje nemaju pravo na isti društveni postupak. Ima različitih oblika diskriminacije: spolna (neravnopravan tretman članova društva s obzirom na spolne oznake), rodna (kada spolne oznake zadobiju društveni značaj i značenje i prerastu u društveni standard ponašanja), dobna (kada se pripadnici nekog društva diskriminiraju s obzirom na starost), nacionalna/etnička (diskriminacija s obzirom na narodnost pojedinca), profesionalna (viši ili niži ugled pojedinih profesija), obrazovna (zapriječenost pristupa nekim društvenim slojevima s obzirom na razinu obrazovanja), propisana posebnim pravilima (pristup dopušten samo pripadnicima određenoga kluba), i sl. Diskriminacija je u društvu praćena pisanim ali i nepisanim pravilima ponašanja, koja je podupiru i omogućuju (primjerice, rasni zakoni u nacističkoj Njemačkoj, politika aparthejda u Južnoafričkoj Republici). U suvremenome društvu sve je manje zemalja i sredina u kojima postoje takvi obrasci diskriminacije, ali neformalni čimbenici diskriminiranja i dalje postoje. Zato mnoge zemlje reguliraju diskriminaciju donošenjem posebnih zakonskih akata kojima se potencijalno diskriminiranim skupinama ili onima koje su bile diskriminirane u prošlosti daju različite prednosti (pozitivna diskriminacija).²⁹

Diskriminaciju možemo smatrati posljedicom negativnih predrasuda neke osobe. Odnosi se na nepravedne postupke prema osobama za koje se smatra da pripadaju određenoj skupini ljudi. Tako ponašanje koje proizlazi iz predrasuda može dovesti do različitih stupnjeva nepravednih postupaka diskriminacije. Ti postupci mogu varirati od onih blažih, npr. predrasudni razgovor i izbjegavanje nekih ljudi, ali i ekstremnijih, kao što su genocid ili progon. Kada roditelji, npr., kažu djetetu: „Nemoj se družit s njim, on je zločest, kao i svi iz njegove obitelji. Svi su isti.“, to je samo po sebi predrasuda koju roditelji prenose na svoje dijete, koje kasnije može izbjegavati drugo dijete. Zakon o suzbijanju diskriminacije (ZSD; Narodne novine Republike Hrvatske br. 85/08 i 112/12) definira diskriminaciju kao nejednako postupanje prema osobi utemeljeno na nekoj njezinoj posebnoj karakteristici ili na više njih.

²⁷ Leksikografski zavod Miroslav Krleža: „Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje“, 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=58036>

²⁸ Leksikografski zavod Miroslav Krleža: „Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje“, 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=50076>

²⁹ Leksikografski zavod Miroslav Krleža: „Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje“, 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15411>

Diskriminacijom se smatra i stavljanje neke osobe u nepovoljniji položaj na temelju pogrešne predodžbe o postojanju osnove za diskriminaciju.

Svaki slučaj nejednakog postupanja nije ujedno i diskriminacija. Do diskriminacije vrlo često dovode pogrešna očekivanja i predrasude.

Oblici su diskriminacije prema Zakonu o suzbijanju diskriminacije (od čl.2-čl.5 ZSD-a):

- izravna diskriminacija
- neizravna diskriminacija
- uznemiravanje
- spolno uznemiravanje
- poticanje na diskriminaciju
- propuštanje razumne prilagodbe
- segregacija.

Diskriminacijske osnove navedene u
Zakonu o suzbijanju diskriminacije
(čl.1 ZSD-a) jesu:

- rasa ili etičko podrijetlo ili boja kože ili nacionalno podrijetlo
- spol
- jezik
- vjera
- političko ili drugo uvjerenje
- nacionalno ili socijalno podrijetlo
- imovno stanje
- članstvo u sindikatu
- obrazovanje
- društveni položaj
- bračni ili obiteljski status
- dob
- zdravstveno stanje
- invaliditet
- genetsko naslijeđe
- rodnog identiteta
- izražavanja ili spolne orijentacije.

Diskriminacija je zabranjena osobito u područjima (čl.8 ZSD-a):

1. rada i radnih uvjeta; mogućnosti obavljanja samostalne ili nesamostalne djelatnosti, uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju te napredovanju; pristupa svim vrstama profesionalnog usmjeravanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja te prekvalifikacije
2. obrazovanja, znanosti i športa
3. socijalne sigurnosti, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja te osiguranja za slučaj nezaposlenosti
4. zdravstvene zaštite
5. pravosuđa i uprave
6. stanovanja
7. javnog informiranja i medija
8. pristupa dobrima i uslugama te pružanju istih
9. članstva i djelovanja u sindikatima, organizacijama civilnoga društva, političkim strankama ili bilo kojim drugim organizacijama
10. sudjelovanja u kulturnom i umjetničkom stvaralaštvu.

Pristup pravdi za žrtve diskriminacije – institucionalni okvir (čl.12 i čl. 13 ZSD)

U Zakonu o suzbijanju diskriminacije navedene su institucije koje pružaju podršku žrtvama diskriminacije. Pučka pravobraniteljica središnja je institucija koja se prema Zakonu bavi suzbijanjem diskriminacije. Osim pučke pravobraniteljice postoje još tri posebne pravobraniteljske institucije: pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom te pravobraniteljica za djecu.

Radionica

Plan radionice

a) Potrebne i/ili poželjne vještine

- znanje o migracijama i integraciji
- iskustvo u radu s osobama u pokretu
- iskustvo u radu s djecom
- dobro poznavanje vještina facilitiranja

b) Dob djece za koju je namijenjena radionica: od sedam do 18 godina

c) Potrebno vrijeme:

- 45 minuta

d) Potreban materijal:

- kartice s ulogama
- popis situacija i događaja
- prezentacija (opcionalno)
- postolje za prezentaciju (opcionalno)
- laptop (opcionalno)
- projektor (opcionalno)

e) Ciljevi učenja

- upoznati se s dječjim pravom na ne biti diskriminiran
- upoznati se s pojmovima predrasuda, stereotipa i diskriminacije
- učiti kroz praktične primjere i stvarne situacije
- uvidjeti učinke stalnih predrasuda i stereotipa, te kako oni vode diskriminaciji određenih grupa ili osoba
- razumjeti kakve dimenzije mogu uzeti predrasude i stereotipi kada je u pitanje kršenje ljudskih prava

f) Stečene vještine i znanja

- znanje o pojmovima dječjih i ljudskih prava, diskriminacije
- empatičnost prema drugima
- razmjena iskustava u vezi s ranjivim skupinama u društvu
- građenje odnosa koji nisu zasnovani na predrasudama i stereotipima
- kako reagirati u slučaju diskriminacije

g) Smjernice

Vježba: Korak naprijed!

Razrada vježbe

Voditelj/ica kreira ugodnu atmosferu s laganom muzikom u pozadini. Alternativno može zamoliti sudionike/sudionice za tišinu.

Voditelj/ica sudionicima/sudionicama dijeli kartice s ulogama, bez reda, svakom po jednu. Sudionici/e zadržavaju kartice za sebe i ne pokazuju ih međusobno jedni drugima.

Kartice s ulogama:

Ti si nezaposlena samohrana majka.	Ti si predsjednik ogranka političke stranke koja je trenutno na vlasti.
Ti si vlasnik uspješne kompanije za uvoz – izvoz.	Ti si kći američkog veleposlanika u državi u kojoj trenutno živiš.
Ti si Arapkinja, muslimanka koja živi s roditeljima, jako religioznim ljudima.	Ti si osoba s invaliditetom i krećeš se u invalidskim kolicima.
Ti si 17-godišnja Romkinja koja nikad nije završila osnovnu školu.	Ti si manekenka afričkog porijekla.
Ti si osoba s odobrenom međunarodnom zaštitom podrijetlom iz Sirije.	Ti si beskućnik koji je ostao bez stambene jedinice nakon potresa.
Ti si 19-godišnji sin farmera iz vrlo udaljenog planinskog sela.	Ti si ilegalni migrant.
Ti si 24-godišnja izbjeglica iz Afganistana.	Ti si nezaposleni učitelj u državi čiji jezik ne govoriš tečno.
Ti si otac sedmoro djece i nemate vlastitu kuću/stan.	Ti si roditelj djeteta sa 100%-nim invaliditetom.
Ti si samohrana majka troje djece koja ne govori jezik zemlje u kojoj trenutno živi i nezaposlena si.	Ti si muslimanka s hidžabom u većinskoj kršćanskoj zemlji. *hidžab – pokrivalo za glavu.
Ti si ateist koji živi u zemlji koja nije sekularna.	Ti si samac s težim oštećenjem kičme i živiš u stanu u najmu.

Voditelj/ica potom zamoli sudionike/ce za potpunu tišinu i da se poredaju u vrstu jedni pored drugih (kao na startnoj liniji).

Voditelj/ica najavljuje da će naglas pročitati listu situacija ili događaja. Daje im uputu: svaki put kada na pročitanu izjavu mogu odgovoriti s „da”, trebaju naprave korak naprijed. U suprotnom, treba da ostanu tamo gdje jesu i ne miču se.

Voditelj/ica čita situacije naglas, jednu po jednu. Radi pauzu između svake izjave i daje sudionicima/ama vremena kako bi napravili korak naprijed, pogledali oko sebe i vidjeli koji je njihov položaj u odnosu na ostale.

Situacije i događaji:

- Nikada se nisi susretoao sa bilo kakvom ozbiljnom finansijskom poteškoćom.
- Imaš pristojan dom s internetom i televizorom.
- Osjećaš da se tvoj jezik, vjera i kultura poštaju u društvu u kojem živiš.
- Osjećaš da je tvoje mišljenje o socijalnim i političkim pitanjima važno i da se tvoji stavovi uvažavaju.
- Druge se osobe konzultiraju s tobom o različitim pitanjima.
- Ne plašiš se da će te policija zaustaviti.
- Znaš kome se obratisti za savjet i pomoć, ako zatreba.
- Nisi nikada osjećao diskriminaciju zbog svog podrijetla.
- Imaš socijalnu i zdravstvenu zaštitu adekvatnu svojim potrebama.
- Možeš ići na odmor jednom godišnje.
- Možeš pozvati prijatelje kući na večeru.
- Imaš zanimljiv život i pozitivan odnos prema svojoj budućnosti.
- Možeš studirati i birati profesiju po vlastitom izboru.
- Ne plašiš se uznenimiravanja ili napada na ulici ili u medijima.
- Možeš glasati na državnim i lokalnim izborima.
- Možeš slaviti svoje najvažnije vjerske blagdane s obitelji i prijateljima.
- Možeš sudjelovati na međunarodnom seminaru u inozemstvu.
- Možeš ići u kino ili kazalište barem jednom tjedno.
- Ne plašiš se za budućnost svoje djece.
- Možeš kupiti novu odjeću barem jednom u tri mjeseca.
- Možeš se zaljubiti u koga god želiš.
- Osjećaš da se tvoje sposobnosti cijene i poštuju u društvu u kojem živiš.
- Možeš koristiti internet i imati korist od njega.

Voditelj/ica na kraju poziva sve da pogledaju svoje konačne pozicije. Daje im nekoliko minuta da "izađu" iz uloge, prije nego se okupe u veliku grupu kada započinje refleksija.

Refleksija

1. **Što se desilo u ovoj aktivnosti i što mislite o njoj?**
2. **Kako ste se osjećali kada ste koračali naprijed, ili kada ste ostajali na mjestu?**
3. **Za one koji su često koračali naprijed: Kada ste počeli primjećivati da se ostali nisu kretali tako brzo kao vi?**
4. **Je li netko osjećao da ima kretanja kada se ignoriraju njihova osnovna ljudska prava?**
5. **Možete li pogoditi koja je čija uloga bila? (Voditelj/ica dozvoljava sudionicima/ama da u ovom dijelu diskusije razotkriju svoje uloge.)**
6. **Koliko je bilo lako ili teško igrati različite uloge? Kako ste zamišljali da izgleda osoba koju ste igrali?**
7. **Koliko ste znali o liku čiju ste ulogu trebali igrati? Je li to bilo kroz osobno iskustvo, kroz druge izvore informacija (knjige, filmove i viceve)? Jeste li sigurni da su slike i informacije koje ste imali o likovima pouzdane?**

Voditelj/ica potom predstavlja kako djeluju stereotipi i predrasude i daje teorijski okvir diskriminacije.

8. **Je li ova vježba na neki način zrcalo društva? Kako?**
9. **Koja su ljudska prava u pitanju za svaku od uloga? Može li netko reći da se njihova ljudska prava nisu poštivala ili da im nije imao pristupa?**
10. **Koji se pri koraci mogu poduzeti da bi se ukazalo na nejednakosti u društvu?**

Savjeti za voditelja/icu

Ako se aktivnost provodi na otvorenom prostoru, voditelj/ica se treba pobrinuti da ju sudionici/sudionice mogu čuti, posebno ako se radi s velikom grupom!

Na početku, u fazi uživljavanja u uloge, možda će neki od sudionika/sudionica reći da malo zaboravili o životu osobe koju trebaju igrati. Voditelj/ica im treba reći da to nije posebno važno, neka koriste svoju maštu i urade to najbolje što mogu.

Snaga ove aktivnosti leži u utjecaju stvarnog primjećivanja sve veće udaljenosti između sudionika/ica, posebno na kraju, kada bi trebala biti velika udaljenost između onih koji su često koračali naprijed i onih koji nisu.

Ova je aktivnost posebno značajna za uočavanje veze između različitih generacija prava (građanska/politička i socijalna/ekonomski/kulturna) i pristupa njima. Problemi siromaštva i društvene isključenosti nisu samo problem formalnih prava - iako ovaj drugi postoji, na primjer, za izbjeglice i azilante. Vrlo često problem je u efikasnosti kod pristupa tim pravima.

Primjer iz prakse

Tinejdžerica od sedamnaest godina, podrijetlom iz Sirije, nastavila je svoje školovanje u Hrvatskoj i to u jednoj od srednjih škola u Zagrebu.

Riječ je o po prirodi stidljivoj djevojci koja je, uslijed jezične barijere i poteškoća u učenju hrvatskoga jezika, bila još povučenija i zatvorena. Školsko gradivo nije uspjela savladati u tekućoj školskoj godini pa školsko vijeće donosi odluku o potrebi za ponovnim pohađanjem istog razreda u novoj školskoj godini. Tinejdžerici sve to teško pada te se uz adekvatnu psihološku podršku djevojka osnažuje za novi početak. U tom procesu specijaliziranog psihološkog pristupa detaljnije se otkriva pozadina njene introvertnosti. Naime, djevojka se nije družila s vršnjacima/kinjama u školi jer su je stalno zadirkivali zbog njene različitosti od ostalih (malo tamnija boja kože, lošiji hrvatski jezik, siromaštvo i socijalni status, zemlja podrijetla i religija). Voditeljica njenog slučaja integracije ispred Centra za kulturu dijaloga uz suglasnost roditelja obavila je razgovor s voditeljicom razredne nastave te ustanovala neadekvatnu brigu i posvećenost razrednice u rješavanju problema za koji je prosvjetno osoblje već znalo. U cijelom procesu djevojka je izgubila i na tjelesnoj težini, što je zahtijevalo sveobuhvatan medicinski pristup i provjeru. Ustanovljeno je loše psihološko stanje i rezultiralo specijaliziranim liječenjem i propisanom terapijom. Diskriminatorno ponašanje i isključivanje koje je doživjela od grupe svojih vršnjaka/kinja u razredu značajno je narušilo njeno zdravlje i prouzročilo potrebu za terapijskim liječenjem. Pravovremenim djelovanjem prosvjetnih službenika/ca isto je moglo biti sprječeno ili umanjeno. U suradnji Centra za kulturu dijaloga i nadležnog ministarstva dogovorena je profesionalna orientacija te prebacivanje u novu školu koja će više odgovarati afinitetima djevojke. Terapijsko liječenje bilo je uspješno i procijenjeno i privremenog karaktera.

Ovaj je primjer samo jedan od brojnih primjera koji pokazuju koliko diskriminacija može biti opasna naročito ukoliko se ne prevenira, ignorira ili ne adresira na vrijeme.

4.3.

Pravo na očuvanje identiteta!

Vlade trebaju poštivati pravo djeteta na ime, nacionalnu i obiteljsku pripadnost.

Uvod u temu

Ovaj članak ima mnogo primjena - od pomaganja djeci koja su raseljena da uspostave kontakt sa svojom obitelji, do pomoći djeci u skrbi oko pronalaska aspekta svog identiteta za koji su premladi da bi ga zapamtili. On zapravo štiti osobne karakteristike djeteta, odnose i povijest zbog kojih su djeca takva kakva jesu.³⁰

Zakonska legislativa

Članak 31. Konvencije o pravima djeteta usvojene na 44. zasjedanju Opće skupštine Ujedinjenih naroda 20. studenoga 1989. godine (Rezolucija br. 44/25) koja je stupila na snagu 2. rujna 1990. godine glasi:

1. Države stranke priznaju djetetu pravo na odmor i slobodno vrijeme, na igru i razonodu primjerenu njegovoј dobi, kao i na slobodno sudjelovanje u kulturnom životu i umjetnostima.
2. Države stranke će poštivati i promicati pravo djeteta na puno sudjelovanje u kulturnom i umjetničkom životu te poticati stvaranje odgovarajućih i jednakih uvjeta za provođenje kulturnih, umjetničkih, rekreativnih i aktivnosti slobodnog vremena.²⁴

Članak 8. Konvencije o pravima djeteta usvojene na 44. zasjedanju Opće skupštine Ujedinjenih naroda 20. studenoga 1989. godine (Rezolucija br. 44/25) koja je stupila na snagu 2. rujna 1990. godine glasi:

1. Države stranke se obvezuju na poštivanje prava djeteta na očuvanje svoga identiteta, uključujući nacionalnost, ime i obiteljske odnose priznate zakonom, u što se neće nezakonito miješati.
2. Kada su djetetu nezakonito uskraćene neke ili sve sastavnice identiteta, države stranke osigurat će odgovarajuću pomoć kako bi dijete brzo uspostavilo ili obnovilo svoj identitet.³¹

³⁰ CRIN - Child Rights International Network: „Children's Rights“, <https://home.crin.org/rights-gallery-the-convention>

³¹ Ujedinjeni narodi: „Konvencije o pravima djeteta“, članak 8., 1989.

Teorijska podloga

Identitet i kultura suštinski su povezani i pridonose ispunjenju jedne od temeljnih ljudskih potreba, a to je osjećaj pripadnosti. Ljudi općenito teže priznavanju vlastitog identiteta jer time ispunjavaju osnovne potrebe. Identitet osobe ovisi o njenim odnosima s drugima i samoj identifikaciji s grupom. Ljudsko biće mora osjećati da je dio grupe, a pripadanje se ostvaruje između ostalog kroz samoidentifikaciju i kroz priznanje drugih.

Rođenjem i tijekom života ljudi usvajaju osobine različitih društvenih skupina kojima pripadaju. U tom se procesu modelira individualni identitet i utječe na to kako se svaka osoba odnosi prema drugima. U procesu interakcije s drugima, ljudi percipiraju i bivaju percipirani kroz leće individualnih identiteta i grupnih kulturnih obilježja. U ovoj razmjeni može se dogoditi da se riječi, radnje i namjere pogrešno percipiraju, što ponekad dovodi do konfliktne situacije.

Integracija je:

- višedimenzionalni proces prihvatanja i uključivanja migranata u društvo
- dvostrani proces sudjelovanja manjina u temeljnim strukturnim područjima društva države primateljice i njihovu identifikaciju s tim društvom – uključuje obvezu osiguranja formalnih prava (migrantima) a koja će im omogućiti sudjelovanje u životu zajednice, ali i prilagodbu standardima i vrijednostima društva države primateljice a da se osoba ne odriče vlastitog kulturnog identiteta.

Dimenzije integracije:

- **pravno-politička dimenzija** - različita politička i statusna prava (boravak, spajanje obitelji, formalno i neformalno političko sudjelovanje, stjecanja državljanstva kao i neformalnije mogućnosti političke participacije)
- **društveno-ekonomска dimenzija** - položaj manjina na tržištu rada, uključujući pravo na rad, te pristup socijalnim i drugim pravima (zdravstvena zaštita, obrazovanja i stanovanja)
- **kultурно-religijska dimenzija** tiče se kulturnih i religijskih prava manjina te posebno njihove percepcije i prakticiranja različitosti u kulturnome, etničkom i vjerskom pogledu u društvu države primateljice.

Razine integracije:

- razina pojedinca (pripadnika manjine ili većinskog stanovništva)
- razina organizacija (manjinskih organizacija i organizacija države prihvata, uključujući i organizacije civilnog društva)
- razina institucija (javnih institucija, koje uključuju politike, propise i upravne organizacije, ali i nepisana pravila, djelovanje i prakse te institucije specifično osnovane za ili sastavljene od pripadnika manjinske zajednice).

Različiti pristupi integraciji:

- ovisno o razumijevanju nacije i važnosti nacionalnog identiteta - asimilacijski i pluralistički model; oni u praksi imaju različite varijacije i dosege;
- često se u okviru pluralističkog modela razlikuju multikulturalni i nešto suvremeniji interkulturalni pristup.

Asimilacija je proces prisiljavanja imigranata na odustajanje od dotadašnjeg kulturnog identiteta - pojedinac potpuno kulturno apsorbiran u dominantno većinsko društvo (kao model karakteristična je za npr. Francusku).

Pri asimilaciji 'američkog tipa'- doseljenici su:

- morali prihvati engleski jezik
- ponositi se svojim novim američkim identitetom i vjerovati u američka liberalna načela
- trebali živjeti u skladu s protestantskom etikom (brinuti o sebi, vrijedno raditi i biti moralno ispravni).

Stvorena tzv. građanska, civilna nacija.

Na kraju procesa – svi ljudi su isti, nemaju kulturne specifičnosti.

U praksi - jednostrano prilagođavanje imigranata na dominantnu kulturu i vrijednosti.

Multikulturalizam:

- sve kulture unutar jednog društva, odnosno njihove nositelje pokušava se tretirati kao ravnopravne, relativno odvojene i horizontalne.

U praksi označava:

- istodobnu koegzistenciju različitih kultura
  - prihvatanje različitosti
  - definiranje odnosa između države i različitih društvenih skupina
  - odnos manjinskih skupina prema većinskom stanovništvu
- Vodeći europski političari (A. Merkel, D. Cameron, N. Sarkozy) proglašili multikulturalizam mrtvim.
- I dalje jedini alternativni politički model koji nudi kulturnu, političku i socijalnu regulaciju bez socijalnog isključenja velikog broja etničkih i kulturnih grupa.

Interkulturalizam:

- svojevrsna kritika multikulturalizma
- jednak prava i mogućnosti dijaloga za sve kulturne grupe u međusobnom dodiru – i autohtonih i onih imigrantskih, te većinskih ili manjinskih
- naglašava postojanost odnosa među kulturama i neophodnost međusobne interakcije.

Negativne pojave:

- **segregacija i separacija** - nemogućnost stvaranja odnosa između imigranata i većinskog društva pa pojedinci ostaju u svojoj etničkoj kulturi i tradicionalnim oblicima života izolirani i odvojeni;
  - segregacija - izolacija kao posljedica svjesnog isključivanja koje provodi većina
  - separacija - svjesna odluka pripadnika migrantske manjine da se izoliraju od većinskog društva
- **marginalizacija** - pripadnici imigrantske skupine gube kulturni i psihološki kontakt prema vlastitoj etničkoj grupi, ali i prema dominantnoj većini, pa egzistiraju izolirani na margini društva, a prisutan je osjećaj alienacije i gubitka identiteta.

U praksi često i prostorne koncentracije i odvajanje migranata u suburbanim gradskim područjima velikih gradova, a ako je ovaj proces koncentracije povezan s etničkom homogenizacijom, nastaju područja slična getu.

Radionica

Plan radionice

a) Potrebne i/ili poželjne vještine

- znanje o migracijama i integraciji
- iskustvo u radu s osobama u pokretu
- iskustvo u radu s djecom
- dobro poznavanje vještina facilitiranja

b) Dob djece za koju je namijenjena radionica: od sedam do 18 godina

c) Potrebno vrijeme:

- 45 minuta

d) Potreban materijal:

- kartice s kulturološkim navikama i običajima u prehrani i objedovanju
- olovke
- papiri
- prezentacija (opcionalno)
- postolje za prezentaciju (opcionalno)
- laptop (opcionalno)
- projektor (opcionalno)

e) Ciljevi učenja

- prakticirati dijalog i razumijevanje
- upoznati se s dječjim pravom na identitet
- upoznati se s pojmom i definicijom identiteta, integracije, interkulturnosti
- razumjeti pojam integracije
- uvjeriti se u važnost aktivnog sudjelovanja u integraciji
- senzibilizirati sudionike/ce na nove susjede
- potaknuti sudionike/ce na međureligijski i međukulturalni dijalog
- potaknuti prihvaćanje različitosti

f) Stečene vještine i znanja

- znanje o pojmovima dječjih prava, dijalog, integracija
- empatičnost, prihvaćanje i uvažavanje drugih
- razmjena iskustava u vezi s različitim navikama, običajima i kulturama
- razumijevanje različitih kultura i običaja

g) Smjernice

Vježba: Priprema školskog jelovnika!

Razrada vježbe

Voditelj/ica kreira ugodnu atmosferu s laganom muzikom u pozadini. Alternativno može zamoliti sudionike/sudionice za tišinu. Voditelj/ica sudionicima/sudionicama dijeli kartice s ulogama, bez reda, svakom po jednu. Sudionici/e zadržavaju kartice za sebe i ne pokazuju ih međusobno jedni drugima.

1. Voditelj/voditeljica radionice dijeli sudionike/ce u tri grupe pri čemu grupe predstavljaju tri kulturološki različite zajednice. Svaka grupa (kulturna) ima različite navike u kuhanju i objedovanju.
2. Zadatak je kreirati zajednički školski jelovnik. Dječji odbor koji odlučuje o ponudi školskog jelovnika čini po jedan predstavnik/ca svih triju kultura odnosno grupa.
3. Sudionici/e upoznaju svoje navike u ishrani preko kartica s namirnicama koje im daje voditelj/ica radionice.

Kartice s namirnicama:

Namirnice označene s 'X' namirnice su koje ta grupa ili kultura ne mogu konzumirati. Namirnice označene sa srcem one su namirnice koje grupa preferira u svojoj prehrani. Namirnice koje nemaju oznaku namirnice su prihvatljive za određenu grupu ili kulturu.

Sudionici/e rade u grupama tako da su dovoljno fizički udaljeni, pa ne mogu čuti razgovore koji se odvijaju u drugim grupama. Svaka grupa izrađuje prijedlog za jelovnik sukladno svojoj kulturi i navikama. Jelovnik se sastoji od predjela, glavnog jela i deserta (ovisno o broju sudionika/ca u vježbi može se planirati manje ili više jela). Za upoznavanje svojih kulturnoških navika u objedovanju i sastavljanje prijedloga jelovnika sudionici/e imaju 15 minuta.

4. Voditelj/ica traži od grupe da sjednu u jedna veliki krug. Članovi iste grupe sjede jedni do drugih.

5. Potom se simulira sastanak Dječjeg odbora za kreiranje školskog jelovnika. Čine ga po jedan predstavnik/ca svake grupe. Po jedan volonter/ka iz manjih grupa sjedaju unutar kruga i to označava početak sastanka Dječjeg odbora. Tijekom trajanja sastanka prijedloge mogu iznositi samo članovi Dječjeg odbora. Drugi sudionici/e prate razvoj situacije. Radi dinamičnosti vježbe grupa tijekom sastanka može zamijeniti svog predstavnika/cu. Voditelj/ica prije početka sastanka napominje da se prilikom diskusije o školskom jelovniku u obzir uzmu kulturne i nutritivne navike zajednica koje sudionici/e predstavljaju.

Radi dinamičnosti vježbe i prilike da više sudionika/ca sudjeluje u odlučivanju, voditelj/ica može tražiti zamjenu članovi Dječjeg odbora nakon postizanja dogovora i donošenja odluke o jednoj vrsti jela (npr. jedan grupa sudionika/ca odlučuje o predjelu, druga o glavnom jelu, treća o desertu).

Grupa ima 15 minuta za donošenje odluke o školskom jelovniku.

6. Voditelj/ica poziva sudionike/ce da čestitaju i zahvale se jedni drugima nakon postizanja odluke o jelovniku.

7. Sudionici/e se vraćaju na svoja mjesta te voditelj/ica započinje refleksiju.

Refleksija

1. Kako ste se osjećali u vezi s prehrambenim navikama u svojoj zajednici? Koliko se one razlikuju od onih vaših u stvarnom životu?
2. Kako ste se osjećali radeći zajedno i pripremajući jelovnik koji treba biti prihvaćen od cijele grupe?
3. Što mislite o pregovaranju Dječjeg odbora? Kako ste se osjećali tijekom pregovaranja?
4. Što mislite o konačno izabranom jelovniku? Jeste li zadovoljni konačnim izborom ili mislite da možda kultura i običaji neke od grupe nisu u potpunosti poštivani i uzeti u obzir? Zašto?
5. Jesu li ignorirani ili preskočeni neki zahtjevi? Zašto?
6. Možete li ovu aktivnost povezati s događajima iz stvarnog života koje ste i sami doživjeli ili kojima ste možda svjedočili?
7. Kako ljudi iz različitih kultura i zajednica žive zajedno? Kako se odnose jedni prema drugima?
8. Možemo li kreirati zajednički jelovnik prihvatljiv svima uzimajući u obzir potrebe i izvore različitih kultura?

Voditelj/ica daje teorijsku podlogu o identitetima i percepцијама, integraciji i asimilaciji te interkulturnom društvu.

Vježba: Sve što želim znati o svojim novim susjedima!

Sudionici/e dijele se u dvije grupe: jednu čine domicilna djeca, drugu djeca koja su doselila u grad/državu. Grupe imaju zadatak na papire napisati sve što ih zanima o njihovim novim susjedima, a nisu imali do sada koga pitati. Sudionici/e vježbu rade u fizički razdvojenim prostorijama. Svoja pitanja stavljuju u kutiju za pitanja. Nakon toga, ponovo se sastaju u istoj radnoj prostoriji i razmjenjuju kutije. Grupe se ponovo fizički razdvajaju i zajedno pišu odgovore na pitanja koja prenose na veliki papir. Pored svakog odgovora lijepe i papirić s pitanjem. Nakon toga grupe se ponovo okupljaju u zajedničkoj prostoriji i čitaju pitanja i odgovore grupa.

Voditelj/ica potom otvara diskusiju pazeći na animiranje svih sudionika/sudionica kako bi svi aktivno sudjelovali.

Primjer iz prakse

Većina osoba kojima je odobren status međunarodne zaštite u Republici Hrvatskoj su muslimani/ke što znači da u Hrvatskoj bivaju religijskom manjinom s obzirom na to da se tu 1,47% populacije³² izjašnjava pripadnicima/pripadnicama islama. Islam je u Hrvatskoj institucionalno priznata religija od 1916., a 2002. godine je između Vlade Republike Hrvatske i Islamske zajednice u Hrvatskoj potpisana Ugovor o pitanjima od zajedničkog interesa. U njima su jasno definirana prava i obveze muslimana/muslimanki. Sloboda vjeroispovijesti je i Ustavom garantirano pravo u Republici Hrvatskoj. Sve to daje slobodu i pravo muslimanima/muslimankama prakticiranje religijskih obreda pa tako i obilježavanja i proslavu islamskih religijskih blagdana.

Religijska dimenzija integracije važna je karika u lancu koji je usmjeren ka uspješnoj integraciji u hrvatsko društvo osoba u pokretu uključujući i osobe s odobrenom međunarodnom zaštitom. U situacijama životne opasnosti koju su često iskusili azilanti/ce i osobe pod supsidijarnom zaštitom, ugrozama sloboda, kršenja ljudskih prava i doživljenim traumama osobe pribjegavaju i traže spas u vjeri. Tako i osobe koje imaju status tražitelja azila ili već odobrenu međunarodnu zaštitu u Hrvatskoj prirodno gravitiraju prema Islamskoj zajednici u Hrvatskoj tražeći duhovnu skrb, humanitarnu pomoć, nadu i razumijevanje u jedinom njima na početku poznatom okruženju u koje imaju povjerenje.

Nastavno na prepoznati dominirajući religijski identitet u osobnosti osoba s odobrenom međunarodnom zaštitom, Centar za kulturu dijaloga surađuje s Islamskom zajednicom u provedbi projekta „Novi susjedi – uključivanje osoba s odobrenom međunarodnom zaštitom u hrvatsko društvo“. Projektom Centar za kulturu dijaloga izravno pomaže osobama s odobrenom

³² Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske: „Popis stanovništva 2011.“, <https://dzs.gov.hr/istaknute-teme-162/popisi-stanovnistva-2/popis-stanovništva-2011/196>

Nastavno na prepoznati dominirajući religijski identitet u osobnosti osoba s odobrenom međunarodnom zaštitom, Centar za kulturu dijaloga surađuje s Islamskom zajednicom u provedbi projekta „Novi susjedi – uključivanje osoba s odobrenom međunarodnom zaštitom u hrvatsko društvo“. Projektom Centar za kulturu dijaloga izravno pomaže osobama s odobrenom međunarodnom zaštitom u integraciji doprinoseći ostvarivanju političko-pravne, društvene, ekonomske i kulturno-religijske dimenzije integracije. Također, s obzirom na to da je integracija dvosmjeran proces, istovremeno doprinosi senzibilizaciji lokalnog stanovništva i lokalnih zajednica prema novim susjedima. U dosezanju toga Centar provodi javne događaje na kojim okuplja lokalno stanovništvo i nove susjede u susretima koji osiguravaju dijaloško tlo za kreiranje povjerenja, međusobno upoznavanje, prihvatanje i kreiranje zajedničkog života u Hrvatskoj. Istovremeno provodi edukativne programe za javne službenike te potiče preoblikovanje postojećih narativa o migracijama kreiranih u medijima kroz suradnju s medijima i provedbu medijske kampanje. Projekat „Novi susjedi – uključivanje osoba s odobrenom međunarodnom zaštitom u hrvatsko društvo“ Centar za kulturu dijaloga provodi u suradnji s Ministarstvom unutarnjih poslova a uz sufinanciranje Fonda za azil, migracije i integraciju (AMIF) i od strane Vlade Republike Hrvatske.

Centar ima individualni pristup u radu sa svakom osobom s odobrenom međunarodnom zaštitom skoro na dnevnoj razini. Svaka osoba uz pomoć Centra za kulturu dijaloga razvija individualni plan integracije koji oslikava individualne potrebe, znanja, sposobnosti i vještine osobe s jasno definiranim ciljevima koje osoba želi ostvariti u ovoj sredini. Mobilni timovi Centra, koji uključuju voditelja/icu slučaja integracije i kulturnog medijatora/icu, upućuju osobe u njihove religijske slobode i ostvaruju model integracije, a ne asimilacije ovih osoba u društvu.

Centar je kroz projekt „Novi susjedi“ doprinio i svjedočio uspješnoj integraciji koja se manifestirala u obilježavanju religijskih blagdana kada su dvanaestogodišnjem dječaku u Zagrebu na Bajram u dom dolazili prijatelji iz razreda za koje je azilantska obitelj pripremila ručak i slastice, što je tradicionalni običaj obilježavanja blagdana u njihovoј zemlji podrijetla. Dječak je tom prigodom svoje prijatelje upoznao s tradicijskom hranom svoje zemlje, običajima objedovanja, tradicijom proslave blagdana te darivanja i širenja ljubavi, dobrote i zahvalnosti. Obitelj je svoje nove susjede ugostila u svojem domu, u sigurnom okruženju koje im je pružila Hrvatska kao država primateljica. Ovaj dječak ima mogućnost i pravo na očuvanje svog religijskog i kulurološkog identiteta kroz njegovanje i čuvanje običaja obilježavanja religijskih blagdana kakve je obitelj upražnjavala i u zemlji podrijetla. Prijatelji ovog dječaka upoznali su i njegove prehrambene navike sukladne dječakovom religijskom opredjeljenju koje se poštuje u njegovoj školi, poštujući prava koja ima prema spomenutom Ugovoru o pitanjima od zajedničkog interesa.

Također, isti dječak svoje vršnjake/inje upoznaje sa svojim identitetima kroz slobodu izražavanja putem slikanja. Dječakov slikarski talent često oslikava njegov religijski identitet koji komunicira umjetničkim izričajem. Okuplja drugu djecu oko sebe svojim umijećem, a na jednoj izložbi koju je Centar za kulturu dijaloga organizirao u njegovu čast njegovim su se ekspresijama divili i odrasli.

4.4.

Pravo na obrazovanje

Uvod u temu

Imaš pravo na kvalitetno obrazovanje. Trebaš biti ohrabrivan da pohađaš školu do najvišeg nivoa kojeg možeš postići.³³

Konvencija o dečijim pravima Ujedinjenih nacija navodi da države članice priznaju pravo na obrazovanje i radi ostvarenja tog prava na osnovu jednakih mogućnosti posebno proglašavaju osnovno obrazovanje obaveznim i besplatnim za sve, podstiču razvoj različitih oblika srednjoškolskog obrazovanja, uključujući opšte i stručno obrazovanje, koje je dostupno svoj deci, i preduzimaju odgovarajuće mere kao što su uvođenje besplatnog obrazovanja i pružanje finansijske pomoći u slučaju potrebe.³⁴ Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja³⁵ u članu 3 definiše opšte principe uz koje se obrazovanje i vaspitanje ostvaruju. Najvažniji od tih principa su: jednako pravo i dostupnost obrazovanja i vaspitanja bez diskriminacije, jednakе mogućnosti za obrazovanje i vaspitanje na svim nivoima i vrstama obrazovanja i vaspitanja, efikasna saradnja sa porodicom uključivanjem roditelja ili staratelja radi uspešnog ostvarivanja postavljenih ciljeva obrazovanja i vaspitanja, raznovrsni oblici saradnje sa lokalnom zajednicom i širom društvenom sredinom kako bi se postigao pun sklad između individualnog i društvenog interesa u obrazovanju i vaspitanju.

* Prema podacima Radne grupe za zaštitu dece izbeglica i migranata³⁶, u februaru 2021. godine osnovno školsko obrazovanje pohađalo je 133 dece, dok je srednju školu pohađalo 12 dece širom Republike Srbije. Ove godine se sprema upis na fakultet dvojice dečaka izbeglica bez pratnje koji su smešteni u Integracionoj kući „Pedro Arrupe“ koju vodi Jesuit Refugee Service Serbia.

³³ The Child Rights Information Network „Child Friendly summary of the Convention on the rights of the child“

³⁴ Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori, 15/90 i Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori, 4/96 i 2/97. čl. 28

³⁵ Sl. glasnik RS, 72/2009, 52/2011, 55/2013, 35/2015 – autentično tumačenje, 68/2015 i 62/2016 – odluka US.

³⁶ Radna grupa za zaštitu dece izbeglica i migranata оформljena je tokom 2015. godine kao mreža relevantnih institucija, međunarodnih organizacija i organizacija civilnog društva koje su uključene u rad sa decom izbeglicama i migrantima, a koju predvodi UNICEF

Radionica

Plan radionice

a) Potrebne i/ili poželjne vještine

- znanje i iskustvo o dijalogu
- iskustvo u radu s osobama u pokretu
- iskustvo u radu s decom
- dobro poznавање вјештина facilitiranja

b) Godine dece za koju je namenjenjena radionica: od 14 do 18 godina

c) Potrebno vrieme

- 60 minuta

d) Materijali

- kartice sa izjavama – po jedan set za svaku grupu
- izlistana prava iz Konvencije o dečijim pravima na papiru
- više velikih papira za zidni pano
- markeri
- dovoljno prostora da male grupe mogu da rade nezavisno

e) Ciljevi učenja

- praktikovanje dijaloga
- upozavannje se s dečjim pravom na obrazovanje
- sticanje znanja o Konvenciji o pravima deteta
- unapređivanje veštine kritičkog razmatranja informacija i njihovog povezivanja sa svakodnevnim životom
- podsticanje osećaja za društvenu odgovornost, solidarnost, pravdu i ravnopravnost
- podsticanje učesnika na međureligijski i međukulturalni dijalog

f) Stečene veštine i znanja

- znanje o pojmovima dečjih prava i dijaloga
- empatičnost, prihvaćanje i uvažavanje drugih
- razmena iskustava u vezi s različitim navikama, običajima i kulturama
- razumijevanje različitih kultura i običaja

g) Smjernice

- Pogledati izjave na karticama koje se nalaze u nastavku i odnose se na različite članove Konvencije. Odlučite koji će članovi Konvencije da podstaknu najinteresantniju diskusiju u Vašoj grupi. Razmotrite koja su pitanja najvažnija za članove grupe, a takođe i koja će pitanja da izazovu najviše sporenja.
- Pripremite po jedan set kartica za svaku malu grupu. Stavite svaki set u kovertu, tako da se kartice ne pomešaju.

Naziv radionice: Prava dece

Opis aktivnosti

1. Počnite sa kratkim osvrtom na Konvenciju o pravima deteta. Pitajte učesnike šta znaju o tome. Pokažite zidni pano i kratko predstavite sve osnovne članove Konvencije.
2. Pozovite učesnike da se podele u male grupe od po troje ili četvoro. Podelite koverte sa karticima sa izjavama.
3. Objasnite postupak za „dijamantsko rangiranje“. Svaka mala grupa treba da prodiskutuje o devet izjava i razmotri koliko je svaka od njih relevantna za njihove živote. Zatim treba da ih poređaju prema vaznosti i slože u obliku dijamanta. Najvažniju izjavu treba da postave na sto. Ispod nje, jednu do druge, treba da postave dve sledeće izjave po važnosti. Ispod njih dolazi sledeće tri izjave srednje važnosti. Četvrti red treba da ima dve kartice, a peti red jednu, sa izjavom za koju smatraju da je najmanje značajna. Na ovaj način, kartice će ležati na stolu u obliku dijamanta.
4. Dajte grupi 25 minuta da diskutuje i odluči kako će rangirati kartice.
5. Kada sve male grupe budu završile, pozovite učesnike da prošetaju po prostoriji i razgledaju kako je svaka grupa rangirala izjave. Zatim pozovite sve učesnike u veliki krug da razmene iskustva i mišljenja.

Razmena

Započnite tako što ćete pozvati sve grupe da predstave rezultate svojih diskusija. Zatim nastavite sa osvrtom na to koliko su učesnici uživali u aktivnosti i šta su naučili.

- Koliko se podudaraju rezultati diskusija različitih grupa? Koje su sličnosti, a koje razlike?
- Zašto različiti ljudi imaju različite prioritete?
- Nakon što su saslušali jedne druge, da neka grupa želi da preispita svoju odluku o rangiranju kartica sa izjavama? Koji su argumenti bili najubedljiviji?
- Uopšteno, koja se prava ne poštuju u našem društvu i zašto?
- Postoje li neka prava koja se ne nalaze u Konvenciji, a za koja smatrate da treba da budu uključena?
- Da li smatrate da je deci potrebna posebna Konvencija? Zašto?

Saveti za voditelje/ice

Naglasite učesnicima da ne postoje tačni i pogrešni načini da se kartice rangiraju. Učesnici treba da prepoznaju da različite osobe imaju različita iskustva, te zbog toga i drugačije prioritete, i da to treba poštovati. Međutim, oni treba da pokušaju da, u svakoj od njihovih malih grupa, dođu do saglasnosti o redosledu kartica. Uostalom, u i stvarnom životu je potrebno prioritete i donostiti odluke u najboljem interesu za sve!

MATERIJALI ZA UČESNIKE:

Kartice sa izjavama

Iskopirajte sledeće članove konvencije, isecite ih i napravite kartice sa izjavama.

Dete ima pravo da slobodno izražava svoje poglede o svim stvarima i postupcima koji ga/je se neposredno tiču, i pravo da se mišljenje deteta uzme u obzir. Dete ima pravo na slobodno izražavanje.
Pravo deteta na slobodu misli, savesti i veroispovesti će se poštovati. Dete ima pravo na slobodu udruživanja i mirnog okupljanja.
Ni jedno dete ne može biti izloženo proizvoljnom ili nezakonitom mešanju u njegovu/njenu privatnost, porodicu, dom i ličnu prepisku. Dete ima pravo na zaštitu protiv nezakonitih povreda njegove /njene časti i ugleda.
Oba roditelja imaju primarnu odgovornost za vaspitanje i razvoj deteta.
Dete ima pravo na obrazovanje. Država je dužna da učini osnovno obrazovanje obaveznim, besplatinim i dostupnim za sve. Školska disciplina će se sprovoditi na način koji poštuje dostojanstvo deteta. Obrazovanje će imati za cilj razvoj ličnosti, talenata i sposobnosti deteta, razvoj i poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, razvoj za aktivan život u slobodnom društvu u duhu mira, prijateljstva, razumevanja, tolerancije i ravnopravnosti, i razvoj poštovanja prema životnoj sredini.
Dete ima pravo na odmor i slobodno vreme, na igru i slobodno učešće u kulturnom i umetničkom životu.
Dete mora da bude zaštićeno od ekonomskog iskorišćavanja i od rada koji je štetan po njegov/njen život i razvoj.
Dete će biti zaštićeno od svih oblika seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja, kao i od iskorišćavanja dece za prostituciju i druge nezakonite seksualne radnje u pornografskim predstavama i materijalima.
Država će preduzeti sve raspoložive mere da zaštitи i da se brine o deci koja su pogodjena oružanim sukobom.
Svakom detetu za koje se tvrdi da je, ili koje je optuženo da je prekršilo krivični zakon biće zagarantovan status nevinog dok se krivica ne dokaže po zakonu, pravna pomoć u predstavljanju njegovog slučaja, neće biti prinuđeno da svedoči ili da prizna krivicu, biće poštovana njegova/njena privatnost, i sa njim/njom će se postupati na način koji odgovara njegovom/njenom uzrastu, okolnostima i dobrobitima. Za dela koja su počinila deca mlađa od 18 godina neće biti dosuđena ni smrtna ni doživotna zatvorska kazna bez mogućnosti oslobađanja. ³⁷

Primer iz prakse

N. A., dečak izbeglica bez pratnje iz Pakistana

Maloletni N. A., poreklom iz Pakistana, stigao je u Srbiju 2019. godine i smešten je u Integracionu kuću „Pedro Arrupe“ zbog svog medicinskog stanja. Maloletni N. A. boluje od albinizma i zbog kompleksnosti ove bolesti, maloletnik ima oštećenje vida i sluha, a zbog nedostatka pigmenta melanina, koža mu je veoma osjetljiva i sklona opekotinama. Maloletnikovo specifično zdravstveno stanje podrazumeva poseban medicinski tretman i negu, kojoj on nije bio podvrgnut pre dolaska u Srbiju. Takođe, maloletnik nikada ranije do dolaska u Srbiju nije bio na pregledu kod oftalmologa, te mu je, zbog neadekvatnog kontrolisanja njegovog stanja, vid u velikoj meri oštećen.

Nakon perioda adaptacije, maloletnik biva uključen u časove srpskog i engleskog jezika, kao i na druge redovne radionice u Integracionoj kući.

Na predlog stručnog tima IK, staratelj maloletnika podnosi zahtev Interresornoj komisiji³⁸ za upis u školu ovog maloletnika sa smetnjama u razvoju. Nikada pre ovog nijedno dete izbeglica/migrant nije izašlo pred Interresornu komisiju.

Interresorna komisija daje pozitivno mišljenje za upis dečaka u osnovnu školu u kućnim uslovima, koja je specijalizovana za rad sa decom koja imaju probleme sa sluhom i vidom, što zapravo znači da će nastavnici dolaziti da drže nastavu u Integracionoj kući, gde je dečak smešten. Ubrzo nakon toga počinje pandemija koronavirusa i uvodi se vanredno stanje, te svi kolektivni centri zatvaraju svoja vrata za sve koji ne rade na smeštaju, tako da početak školovanja dečaka u kućnim uslovima postaje nemoguć. Dečak nastavlja da uči srpski jezik, engleski jezik, informatiku i nastavlja da pohađa edukativne grupne radionice na smeštaju. Ubrzo puni 18 godina, što dodatno onemogućava njegov upis u osnovnu školu. Uz veliko zalaganje JRS tima i Osnovne škole za obrazovanje odraslih, dečak se uključuje u program „Druga šansa“ u okviru iste škole, a prve tri nedelje ide u pratnji socijalne radnice IK na časove. Ubrzo se škola prebacuje na onlajn režim, pa je socijalna radnica IK u svakodnevnom kontaktu sa nastavnicima koji šalju materijale i domaće zadatke, koje dečak uz veliku podršku vaspitača i stručnog tima uspešno savladava.

³⁸ Na osnovu čl. 9. Stav 3. Pravilnika o dodatnoj obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj podršci detetu, učeniku i odraslim (Službeni glasnik RS, broj 80/18) Interresorna komisija podnosi zajedničko mišljenje za procenu potreba za pružanje dodatne obrazovne, zdravstvene i socijalne podrške detetu/učeniku/odraslom.

4.5.

Pravo na zaštitu

Imaš pravo na pomoć i zaštitu ako si prognan, ako si bio prisiljen da napustiš svoj dom i živiš u drugoj zemlji.³⁹

Uvod u temu

Od početka migrantske krize 2015. godine, kroz Republiku Srbiju prošlo je više od milion izbeglica i migranata, među kojima je ogroman broj dece bez pratnje roditelja ili staratelja. U skladu sa Konvencijom o pravima deteta, država je dužna da obezbedi zaštitu deci bez pratnje. Pored osnovnog izazova kako decu zaštititi od zlostavljanja, zanemarivanja i eksploracije, potrebno im je omogućiti i pristup pravima u kontekstu tranzita i mešovitih migracija. Jedno od prava deteta je i pravo na azil, odnosno pravo na boravak i zaštitu koje ima stranac kome je na osnovu odluke nadležnog organa koji je odlučivao o njegovom zahtevu za azil u Republici Srbiji odobreno utočište ili drugi oblik zaštite predviđen zakonom. Treba imati u vidu činjenicu da nije obavezno da dete izrazi nameru da traži azil niti da uđe u azilni postupak da bi dobilo zaštitu u Srbiji, jer se u okviru sistema zaštite sa detetom postupa podjednako kao i da je tražilo azil – dodeljuje mu se staratelj i određuje mesto smeštaja. Međutim, međunarodni dokumenti preporučuju da se dete ne podstiče da traži azil, osim ukoliko je njegova namera zaista da ostane u zemlji na čijoj se teritoriji nalazi. Usled nemogućnosti da se na drugi način uredi boravak na teritoriji, ponekad je jedini način da se boravak legalizuje – ulazak u postupak azila.⁴⁰

Zakonska legislativa

Konvencija o dečijim pravima navodi da države članice preduzimaju odgovarajuće mere kako bi detetu koje traži status izbeglice ili koje se smatra izbeglicom, u skladu sa odgovarajućim međunarodnim ili nacionalnim zakonom i procedurama, bez obzira na to da li je dete u pravnji svojih roditelja ili nekog drugog lica ili ne, omogućile da dobije odgovarajuću zaštitu i humanitarnu pomoć u ostvarivanju prava sadržanih u ovoj konvenciji i u drugim međunarodnim instrumentima o pravima čoveka ili o humanitarnim pitanjima čije su članice pomenute države.

U tom cilju, države članice, ako smatraju za shodno, učestvuju u svim naporima Ujedinjenih nacija i drugih nadležnih međuvladinih ili nevladinih organizacija koje sarađuju sa Ujedinjenim nacijama u cilju zaštite i pružanja pomoći takvom detetu i nalaženja roditelja ili drugih članova porodice deteta izbeglice radi pribavljanja informacija neophodnih za spajanje sa njegovom porodicom. U slučajevima kada se ne mogu pronaći roditelji niti ostali članovi porodice, detetu se pruža jednaka

³⁹ The Child Rights Information Network „Child Friendly summary of the Convention on the rights of the child“

⁴⁰ Azil u Srbiji – informacije za decu bez pratnje, IDEAS, 2020.

zaštita kao i svoj drugoj deci koja su stalno ili privremeno lišena porodičnog kruga iz bilo kog razloga, kako je to navedeno u ovoj konvenciji.⁴¹

Organizacije civilnog društva su i ranije ukazivale na problem nepostojanja jedinstvene baze podataka, odnosno adekvatnog sistema identifikacije dece bez pratnje u Republici Srbiji, u skladu s preporukom Konvencije o pravima deteta. Uspostavljanje efikasnog sistema identifikacije i evidentiranja sve dece koja ulaze na teritoriju Republike Srbije jeste preduslov za pružanje zaštite. Kao što je već pomenuto, nepraćena i razdvojena deca posebno su u riziku od kršenja osnovnih ljudskih prava. Činjenica da stotine dece u RS boravi praktično nezakonito – bez legitimnog je opravdanja. Zbog toga svi državni organi koji postupaju s tom decom moraju da im posvete posebnu pažnju.

Djeca bez pratnje do RH putuju sama ili u grupi s drugim migrantima koje upoznaju putem. Na putu su izložena opasnim situacijama, često navode putovanje kao izrazito traumatično iskustvo. Obzirom da ne žele ostati u RH, već gravitiraju nekim zapadnim evropskim zemljama gdje često imaju članove obitelji, smatraju RH tranzitnom zemljom. Broj djece bez pratnje u RH relativno je nizak u usporedbi s drugim državama EU što znači da većina djece prolazi teritorij RH bez da ih sustav registrira. Pri dolasku u RH djeca bez pratnje smještena su u odgojne ustanove, neprikladne i rizične, gdje djeca ne dobivaju posebnu njegu i skrb koja im je potrebna. Veliki problem predstavlja i nepostojanje dostupnih prevoditelja pri čemu djeca budu tjednima u domovima bez mogućnosti komunikacije na vlastitom jeziku. Na sjednici Vlade 30. kolovoza 2018. donesen je Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje kojim se pokušava smanjiti negativne društvene i ekomske posljedice kojima su djeca bez pratnje izložena te im omogućiti pravovremenu zaštitu i pomoć.

godine glasi:

1. Države stranke se obvezuju na poštivanje prava djeteta na očuvanje svoga identiteta, uključujući nacionalnost, ime i obiteljske odnose priznate zakonom, u što se neće nezakonito miješati.
2. Kada su djetetu nezakonito uskraćene neke ili sve sastavnice identiteta, države stranke osigurat će odgovarajuću pomoć kako bi dijete brzo uspostavilo ili obnovilo svoj identitet.

⁴¹ Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori, 15/90 i Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori, 4/96 i 2/97, član 22.

Radionica

Plan radionice

a) Potrebne i/ili poželjne vještine

- znanje i iskustvo o dijalogu
- iskustvo u radu s osobama u pokretu
- iskustvo u radu s decom
- dobro poznавање вештина facilitiranja

b) Godine dece za koju je namenjenjena radionica: od 14 do 18 godina

c) Potrebno vrieme

- 30 minuta

d) Pregled

Ovo je simulacija koja govori o poteškoćama sa kojima se susreću izbeglice kada pod nose prijavu za azil. Bavi se sledećim temama:

- Frustracije i osećanja koja izbeglice broživljavaju
- Prevazilaženje jezičke barijere
- Diskriminacija tokom procedura prijavljivanja za azil

e) Materijali

- Po jedan primerak materijala za učesnike „Prijava za azil“ za svakog učesnika (nalazi se na kraju teksta)
- Po jedna olovka za svaku osobu

f) Ciljevi učenja

- praktikovanje dijaloga
- povećavanje svesnosti o postojanju diskriminacije koju vrši imigraciona služba u vazi sa prijavljivanjem za azil
- sticanje znanja o Konvenciji o pravima deteta
- podsticanje učesnika na međureligijski i međukulturalni dijalog
- ukazati na značaj jezičkog i interkulturalnog obrazovanja

g) Stečene veštine i znanja

- znanje o pojmovima dečjih prava i dijaloga
- empatičnost, prihvatanje i uvažavanje drugih
- razmena iskustava u vezi s različitim navikama, običajima i kulturama
- razumijevanje različitih kultura i običaja

h) Smernice

- Uredite prostoriju za rad tako da Vi možete sedetiiza nekog stola, naglašavajući tako svoju ulogu formalnog birokratskog službenika tokom igre.

Naziv radionice: Jezička barijera

Opis aktivnosti

1. Pustite učesnike da uđu, ali vi nemojte nikoga pozdravljati niti primećivati njihovo prisustvo. Nemojte govoriti ništa u vezi sa tim što će se dogoditi nadalje.
2. Sačekajte par minuta nakon predviđenog vremena za početak, a potom podelite primerke „Prijave za azil“ i olovke, po jednu za svakog učesnika.
3. Recite im da imaju pet minuta da popune formular i ništa više. Ignorišite sva pitanja ili proteste. Ako morate da kažete nešto, onda govorite na nekom stranom jeziku (ili izmišljenom jeziku) i koristite gestikulaciju. Svu komunikaciju svedite na minimum. Imajte na umu da problem izbeglica nije vaša briga, vaš posao je da samo podelite formulare i ponovo ih sakupite!
4. Sve one koji su zakasnili pozdravite kratko i odsečno (na primer: „Kasnite. Uzmite ovaj formular i popunite ga. Ostalo vam je još samo nekoliko minuta da to uradite.“).
5. Kada istekne pet minuta, pokupite formulare bez osmeha i bez bilo kakvih ličnih kontakata.
6. Prozovite neko ime iz popunjениh formulara i recite toj osobi da priđe. Pogledajte u formular i izmislite nešto u vezi sa njegovim/njenim popunjavanjem formulara, na primer: „Niste odgovorili na pitanje broj 8“ ili „Vidim da ste odgovorili sa ne na pitanje broj 6. Azil odbijen.“ Recite osobi da ode. Ne ulazite ni u kakve diskusije. Odmah pozovite sledeću osobu da pristupi.
7. Postupak ponovite nekoliko puta. Nije neophodno da pregledate sve prijave, već ponovite postupak onoliko puta koliko je dovoljno da učesnici shvate što se događa.
8. Na kraju, izadignite iz svoje uloge i pozovite učesnike da diskutuju o tome što se dogodilo.

Razmena

Započnite tako što ćete pitati učesnike kako su se osećali za vreme aktivnosti, a zatim nastavite sa diskusijom o tome što se dogodilo i što su oni naučili.

- Kako su se učesnici osećali kada su popunjavali formular koji ne razumeju?
- Da li je ovo bila realistična simulacija iskustva osobe koja traži azil?
- Da li se, po vašem mišljenju, sa osobama koje traže azil u vašoj zemlji postupa pravično tokom procedure prijavljivanja? Zašto? Zašto ne?
- Kakve mogu da budu posledice za nekoga čiji je zahtev za azil odbijen?
- Da li su učesnici ikada bili u situaciji u kojoj nisu razumeli jezik i u kojoj su bili suočeni sa nekim službenikom, na primer policajcem ili kontrolorom karata (u javnom prevozu)?

Saveti za voditelje/ice

Ova aktivnost može se izvesti prilično lako: osnovni zahtev je da voditelj bude „jak“ u svojoj ulozi, da bude ozbiljan, odlučan i birokratski nastrojen. Neprilike izbeglica nisu vaša briga, vi ste ovde samo da uradite svoj posao! Radi se o tome da mnogi ljudi ne žele da im izbeglice dođu u državu. Imigracioni službenici imaju naredbu da provere izbeglice i da dopuste ulazak samo onima koji imaju lična identifikaciona dokumenta i koji ispravno popune formular. Izbeglice često veoma loše znaju jezik druge države i zbog toga im je veoma teško da popunjavaju formulare. Takođe, oni se nalaze u prilično uznemirenom i emotivno teškom stanju. Izrazito im je teško da razumeju što se događa, jer se njihove prijave često odbijaju, a oni ne razumeju razloge.⁴²

⁴² Priručnik za obrazovanje mladih za ljudska prava – Savet Evrope.

MATERIJALI ZA UČESNIKE:

Obrazac prijave za azil	
1.	Családi és utónév
2.	Дата і месца нараджэння
3.	Viimeisin osoite
4.	Անձնագրի համարը
5.	Επόμενη ή κύρια οπορθόληση
6.	Başvuran kişiye eşlik eden refakatçı veya yakınınnın isimleri
7.	Meio e local de entrada no país
8.	Għaliex titlob għall-azilju?
9.	Свидетельство преследований, на основании которых составлено заявление
10.	Avez-vous déjà présenté une demande d'asyle auparavant? Veuillez donner des détails sur les pays, les dates et les motifs.
11.	Dali imate rodnini ili poznanici vo ovaa zemja? Ako imate, navedete gi iminjata i adresite.
12.	ما هي اللغات التي تتكلمتها وما هي مستوى تفافك

Primer iz prkse

Maloletni S.M. – dečak izbeglica bez pratnje u Srbiji, poreklom iz Avganistana

Maloletni S.M. dolazi u Srbiju sa grupom svojih sunarodnika u letu 2017. godine u Srbiju, kao 14ogodišnjak. Prvih nekoliko meseci vreme provodi u neformalnom skloništu u centru Beograda, starim barakama na Železničkoj stanici. Nekada je u istim barakama boravilo više stotina ljudi. Nakon identifikacije od strane Organa statateljstva, maloletnik biva smešten u Integracionu kuću. Period adatacije prolazi teško, stalno dolazi u sukub sa drugim korisnicima, ne poštuje pravila Kuće. Biva uključen u integracijske aktivnosti : učenje srpskog jezika, učenje engleskog jezika, psihoedukativne radionice i biva uključen u redovan rad sa psihologom. Uporedno sa neformalnim obrazovanjem počinje i formalno obrazovanje, maloletnik biva upisan u 7. razred Osnovne škole „Rade Drainac“. S.M. brzo napreduje u učenju jezika, kao i usvajanja gradiva. Kroz nekoliko meseci počinje da koristi srpski jezik u svakodnevnoj komunikaciji. Takođe je dosta napredovao u pogledu usvajanja pozitivnih obrazaca ponašanja i nenasilne komunikacije. Krajem 2018. godine podnosi zahtev za azil, kao jedan od prvih maloletnika. Srpski sistem azila skoro i da ne poznaje maloletnike bez pratnje kao kategoriju, malo broj maloletnika bez pratnje podnosi zahtev za azil. Nakon ogromnog zalaganja svih aktera oko maloletnika, maloletni S.M. postaje jedan od prvih maloletnika bez pratnje sa odobrenom međunarodnom zaštitom u republici Srbiji.

Danas je S.M. punoletan, završava 4. razred srednje škole i radi kao kulturni medijator i asistent podrške u programu za dečake u jednoj nevladinoj organizaciji u Beogradu.

4.6.

Pravo na zaštitu od radne eksploatacije

Imaš pravo na zaštitu od rada koji ti šteti i koji je loš za tvoje zdravlje i obrazovanje.⁴³

Uvod u temu

Ogroman broj dece radi u svojim zemljama kako bi preživela ili prehranila svoju porodicu. Takođe, često se dešava da deca bez pravnje rade i tokom puta ka Evropi, najčešće u tekstilnoj industriji i gradilištu kako bi preživela, skupila novac za nastavak puta ili otplatila dugove krijumčarima.

Zakonska legislativa

Države članice priznaju pravo deteta na zaštitu od ekonomске eksploatacije i rada na poslu koji može biti opasan ili ometati obrazovanje deteta ili štetiti zdravlju deteta, odnosno njegovom fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom ili socijalnom razvoju.

Države članice preduzimaju zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mere za primenu odredaba ovog člana. U tom cilju, a imajući u vidu odgovarajuće odredbe drugih međunarodnih instrumenata, države članice posebno:

- (a) određuju minimalnu starost za zapošljavanje;
- (b) obezbeđuju regulisanje radnog vremena i uslova rada;
- (c) određuju odgovarajuće kazne ili druge sankcije kako bi se osigurala efikasna primena odredaba ovog člana.⁴⁴

⁴³ The Child Rights Information Network „Child Friendly summary of the Convention on the rights of the child“
⁴⁴ Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori, 15/90 i Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori, 4/96 i 2/97, član 32.

Radionica

Plan radionice

a) Potrebne i/ili poželjne vještine

- znanje i iskustvo o dijalogu
- iskustvo u radu s osobama u pokretu
- iskustvo u radu s decom
- dobro poznavanje veština facilitiranja

b) Godine dece za koju je namenjenjena radionica: od 14 do 18 godina

c) Potrebno vrieme

- 90 minuta

d) Pregled

U ovoj aktivnosti diskutuje se u malim grupama kako bi se istražila sledeća pitanja:

- Dečiji rad kao stvarnost
- Uzroci dečijeg rada i kako ga eliminisati

e) Materijali

- Kopije činjenica o Ašikovom životu; jedna kopija za svakog učesnika/cu
- Olovke i markeri
- Flip-čart papir ili papir A3 formata

f) Ciljevi učenja

- praktikovanje dijaloga
- povećavanje svesnosti o postojanju dečijeg rada i eksploracije
- sticanje znanja o Konvenciji o pravima deteta
- podsticanje učesnika na međureligijski i međukulturalni dijalog
- ukazati na značaj jezičkog i interkulturalnog obrazovanja

g) Stečene veštine i znanja

- znanje o pojmovima dečjih prava i dijaloga
- empatičnost, prihvatanje i uvažavanje drugih
- razmena iskustava u vezi s različitim navikama, običajima i kulturama
- razumijevanje različitih kultura i običaja

h) Smernice

- Kopirajte dizajn za „ideje za rešenja“ na veliki list papira (A3) ili na flipchart papir: po jedan za malu grupu i još jedan za veliku grupu.
- Pripremite neke od dole navedenih informacija koje ćete da iskoristite za uvod za aktivnost

Naziv radionice: Ašikova priča

Opis aktivnosti

1. Recite učesnicima da je aktivnost zasnovana na studiji slučaja Ašika, dečaka radnika iz Pakistana. Cilj je da se pokušaju pronaći mogući načini da se promeni Ašikova situacija.
2. Za zagrevanje uradite jednu rundu "zajedničkog pričanja price". Izmislite imaginarnu i maštovitu priču o jednom danu Ašikovog života. Redom u krugu zamolite da svako doda po jednu rečenicu, nadovezujući se na već rečeno.
3. Podelite učesnike u male grupe sa najviše 5 osoba po grupi. Dajte svakom kopiju Ašikovih životnih činjenica. Dozvolite 5 minuta za čitanje i razmenu komentara.
4. Dajte svakoj grupi kopiju papira „ideja za rešenje“. Objasnite da je njihov zadatak da urade „brainstorming“ rešenja problema sa kojima se suočava Ašik i druga deca radnici. Učesnici/ce treba da upišu u odgovarajuće kolone moguće korake koji se mogu preuzeti za rešavanje problema „do sutra“, „do narednog meseca“ i „u budućnosti“. Dajte grupama 30 minuta da završe ovaj zadatak i da imenuju predstavnika/cu koji/a će dati izveštaj pred celom grupom.
5. U velikoj grupi, zatražite od malih grupa povratni informaciju u krug, kolonu po kolonu. Sumirajte ideje na velikom papiru. Dozvolite diskusiju o idejama ako (učesnici) traže, ali budite svesni ograničenog vremena!
6. Kada je tabela završena, nastavite sa opširnom diskusijom i analizom.

Analiza i evaluacija

Dubina diskusije zavisiće od opšteg znanja učesnika, ali pokušajte da obuhvatite pitanja i o njihovim stavovima o dječjem radu kao i o mogućim rješenjima:

- Koliko su učesnici već znali o postojanju dečijeg rada prije ove aktivnosti?
Kako su to saznali? Odakle su dobili informaciju?
- Da li ima dečijeg rada u njihovim zemljama/gradu? Kakav rad deca obavljaju i zašto rade?
- Da li deca treba da rade? Da li bi deca trebalo da biraju da li da rade ili ne?
- „Rad deteta stvara neophodne prihode za porodice i zajednice. Spriječite to i najviše će patiti upravo deca.“ Koji je vaš odgovor na ovo?
- Na koji način mi, kao potrošači, imamo korist od dečijeg rada?
- Koliko teško je bilo osmislati moguće korake u rešavanju problema dečijeg rada? Koju od tri kolone - „do sutra“, „do narednog mjeseca“ i „u budućnosti“ - najteže je bilo popuniti? Zašto?
- Bilo je mnogo nacionalnih i međunarodnih deklaracija i konferencija o problemu dečijeg rada. Zašto je to još uvijek veliki problem u svijetu?
- Ko bi trebalo da bude odgovoran za rešavanje problema? (Uzmite olovku različite boje i zapišite sugestije na papir.)
- Mogu li obični ljudi poput vas i mene pomoći u rešavanju ovog problema? Kako i kada?

Saveti za fasilitatore/ke

Ako učesnici znaju vrlo malo o dečjem radu, možda bi trebalo početi aktivnost davanjem nekoliko činjenica o radu dece i njegovim posljedicama. Zanimljiv način da se ovo uradi može biti da se uzmu statistički podaci dati ispod i da se iskoriste za kratak kviz. Grupu može biti teško da osmisli ideje za prve dve kolone (utra, naredni mesec) što bi moglo stvoriti osjećaj nemoći i frustracije. Možete ih motivisati tako što ćete im pročitati sljedeću izjavu: „Zadatak je veliki, ali ne toliko veliki da bi bio glomazan i težak. Vredan je za zemlje u razvoju koje se suočavaju sa (problemom) rada deteta. Ovo pokazuje da ono što uzrokuje problem rada deteta nije nedostatak resursa, nego manjak istinske volje. Ne dopustite da se ovo nastavi.” (Vrhovni sud na slučaju M.C. Mehta protiv država Tamil Nadu i ostalih, Indija 1986.)

Obično učesnici shvate da je, u svrhu pronalaženja delotvornih i trajnih rešenja problema, prvo i neophodno odrediti njihove uzroke. Analiziranjem uzroka, rešenja često postaju očiglednija. Međutim, možda ćete morati ovo naglasiti nekim grupama, posebno ako nisu uspešni u identifikovanju rešenja.

Možete podstaknuti ideje za rešenje predlaganjem jednog rešenja ili više njih:

- Smanjiti siromaštvo tako da se smanji i potreba za radom dece.
- Povećati plate odraslima tako da se smanji potreba za radom dece.
- Razviti obrazovanje tako da je privlačnije i važnije za potrebe dece.
- Razviti međunarodne standarde za zapošljavanje dece.
- Zabraniti proizvode napravljene radom deteta.
- Razviti globalni minimum radnih standarda kao zahtjev za članstvo u Svetsku trgovinsku organizaciju (STO). Koristite bilo koji aktuelni izvještaj o radu deteta - bilo lokalni ili globalni – da bi učinili temu aktivnosti interesantnijom.⁴⁵

R.Sh. je mladić, star 17 godina, rođen je u Avganistanu u veoma siromašnoj porodici. Jedva se seća svog detinjstva. Seća se da nisu imali dovoljno novca, njegov otac je mnogo radio pa ga je jedva video. U tom periodu majka mu je bila jedina uteha. Kada je imao 8 godina i trebalo je da uživa u detinjstvu, ujak ga je odveo u Iran u potrazi za boljim životom. Pošto su bili siromašni, nije imao priliku da bude dete i propustio je mogućnost da ide u školu. U Iranu je živeo u lošim uslovima, u karton naselju. Borio se za preživljavanje, skupljao kartone i sekundarne sirovine. Roditelji su polako počeli da nestaju iz njegovog sećanja. U to vreme nije bio svestan svog velikog potencijala i skrivenog talenta za slikanje, koji je čekao da bude otkriven i da zablista.

Svoju ranu adolescenciju proveo je radeći kao građevinski radnik, živeći u teškim uslovima. Slomio je ruku pri padu sa zgrade na gradilištu gde je radio. Lekari su morali da mu stave metalnu šinu u ruku, koja je tu ostala duže nego što je trebalo do njegovog dolaska u Integracionu kuću. Pošto zbog povrede više nije mogao da radi, zajedno sa prijateljem koje je sreo na gradilištu u Iranu, odlučio je da krene na put koji mu menja život. Na putu im se pridružio još jedan dečak. Sprijateljili su se i zajedno počeli da se suočavaju sa svim životnim poteškoćama. Na kraju će, kao 3 musketara, uspeti i započeti novo srećnije poglavljje svog života u Srbiji.

U Integracionu kuću je smešten na leta 2017. godine sa 15 godina. Prvo je morao da povrati funkcionalnost svoje ruke, šina mu je izvađena iz ruke i krenuo je na fizikalnu terapiju. Uključen je i u rad sa psihologom, kako bi izlečio sve traume kroz koje je prošao. Upisan je u formalni sistem obrazovanja, kada su profesori otkrili da ima talenat za slikanje. Uz pomoć donacije privatnog donatora iz inostranstva počinje da pohađa prestižni atelje za slikanje u Beogradu gde pronalazi svoj pravac i njegovi crteži dobijaju pečat. Najviše radi portrete ljudi koje je sreo tokom života, na putu, na granicama i u Iranu.

Nakon višegodišnjeg rada sa mladićem, postaje jedan od prvih studenta izbeglica u Srbiji.

